

ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ ΚΑΛΑΜΑΤΑΣ

Πτυχιακή εργασία: «Οικονομική Κρίση»

Επιτηρητής: Αλέξανδρος Λυγγίτσος

Εισηγητής: Ανδρέας Ντόστης

A.T.E.I. Καλαμάτας

Σχολή Διοίκησης Οικονομίας (Σ.Δ.Ο.)

Τμήμα: Χρηματοοικονομικής & Ελεγκτικής

Καλαμάτα, 20/04/2013

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Κεφάλαια.....σελίδες	
Πρόλογος.....	6
1^ο Οικονομική Κρίση	
1.1 Ορισμός Κρίσης.....	7
1.2 Συνοπτική Ανάλυση οικονομικής κρίσης.....	7
1.3 Μία αναδρομή στις πρόσφατες κρίσεις.....	9
1.4 Τι διαφοροποιεί τη σημερινή κρίση.....	12
1.5 Αίτια.....	13
1.6 Επιπτώσεις.....	14
1.7 Επιπτώσεις στην Ελληνική οικονομία.....	15
1.8 Καταναλωτική συμπεριφορά.....	15
1.9 Παράγοντες που επηρεάζουν την καταναλωτική συμπεριφορά.....	15
1.10 Καταναλωτική συμπεριφορά κατά της κρίσης.....	16

2° Αποτελέσματα κρίσης

2.1 Τρέχουσες και αναμενόμενες οικονομικές εξελίξεις.....	17
2.2 Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν.....	17
2.3 Ανεργία.....	19
2.4 Πληθωρισμός.....	20

3° Το Κραχ

3.1 Ύφεση 1929.....	23
3.2 Το φαινόμενο της χιονοστιβάδας.....	24
3.3 Τα αίτια της κρίσης.....	25
3.4 Υπερβολικός δανεισμός.....	27
3.5 Πτώση των Συναλλαγών.....	29
3.6 Κεντρική Τράπεζα των ΗΠΑ και Χρηματικά Αποθέματα.....	30
3.7 Ερμηνεία της Αυστριακής σχολής.....	32
3.8 Αντιστοιχία του κραχ τότε και τώρα.....	33

4° Αργεντινή

4.1 Κρίση στην Αργεντινή.....	38
4.2 Δικαιολογώντας τον νέο φιλελευθερισμό.....	40
4.3 Ιδιωτικοποίηση.....	41
4.4 Κριτικοί του νέο φιλελευθερισμού.....	43

4.5 Η κατάρρευση των εξαρτημένων χωρών.....	45
4.6 Κράτος μαφίας.....	49
4.7 Προτάσεις για αλλαγή.....	52
4.8 Πλουτοπαραγωγικές πηγές.....	53
5° Ελληνική Κρίση	
5.1 Ελληνική κρίση χρέους.....	56
5.2 Αίτια κρίσης χρέους.....	57
5.3 Κρίσιμη περίοδος.....	59
6° Κυπριακή Κρίση	
6.1 Κυπριακή οικονομική κρίση.....	62
6.2 Μνημόνιο.....	63
6.3 Πωλήσεις.....	70
6.4 Έρευνα επιχειρήσεων.....	70
7° Παγκόσμια Κρίση	
7.1 Δραματικές προβλέψεις.....	72
7.2 Γενεσιουργός αιτία των συγκρούσεων η πεινά.....	73
7.3 Η Παγκόσμια ξηρασία φέρνει έξαρση βίας.....	76
7.4 Τι πρέπει να γίνει.....	77
8° Ευκαιρίες μέσα στην Κρίση.....	80
Επίλογος.....	81
Βιβλιογραφία.....	85

Πρόλογος

Το μεγάλο ενδιαφέρον που παρουσιάζει η οικονομική κρίση αποτέλεσε την αφετηρία για τη μελέτη αυτή. Η παρούσα πτυχιακή εργασία εξετάζει γεγονότα και παραμέτρους που έχουν αναπτυχθεί σε αυτή την δυσχερή οικονομική κατάσταση παγκοσμίως .

Η ακόλουθη εργασία αποτελείται από οκτώ θεματικές ενότητες (κεφάλαια):

Το πρώτο κεφάλαιο αναφέρεται στην οικονομική κρίση δίνοντας μια ιδέα στον αναγνώστη για τη γενική της εικόνα. Το δεύτερο κεφάλαιο περιλαμβάνει στοιχεία για τα αποτελέσματα της κρίσης. Το τρίτο, τέταρτο, πέμπτο και έκτο κεφάλαιο αναφέρεται στο Κραχ, στην Αργεντινική, Ελληνική και Κυπριακή οικονομική κρίση. Το έβδομο κεφάλαιο αφορά την παγκόσμια κρίση και το τελευταίο κεφάλαιο αναφέρεται στις ευκαιρίες που παρουσιάζονται μέσα σε αυτή .

Κεφάλαιο 1^ο «Οικονομική Κρίση»

1.1 Ορισμός της κρίσης

Η έννοια της κρίσης, ως πολυδιάστατη, έχει αποδοθεί ποικιλοτρόπως, ακόμη και από απλούς ανθρώπους για να περιγράψουν με μια λέξη ότι αντιμετωπίζουν ένα δύσκολο πρόβλημα, ότι διανύουν μια περίοδο ανωμαλίας και αντικανονικότητας ή βρίσκονται σε κρίσιμη φάση.

Στην ελληνική γλώσσα, η λέξη κρίση προέρχεται από το ρήμα κρίνω θέλοντας να χαρακτηρίσει μια μη κανονική κατάσταση. Μια κατάσταση κρίσιμη, δύσκολη, επικίνδυνη. Συγκεκριμένα κρίση είναι μια εκτροπή από την κατάσταση της κανονικότητας και μπορεί να προσλάβει διαβαθμίσεις αντικανονικότητας από μια κατάσταση απλής διαταραχής μέχρι την κατάσταση μη ελεγχόμενων εκρηκτικών γεγονότων και την κατάσταση του χάους και του πανικού. Συνεπώς, μια κρίση εμπεριέχει μια απειλή σχετικά με τους πόρους και τους ανθρώπους, την απώλεια του ελέγχου και ορατές ή αόρατες συνέπειες στους ανθρώπους, τους πόρους και τους οργανισμούς. (Πανηγυράκης, 2001)

1.2 Συνοπτική ανάλυση της οικονομικής κρίσης

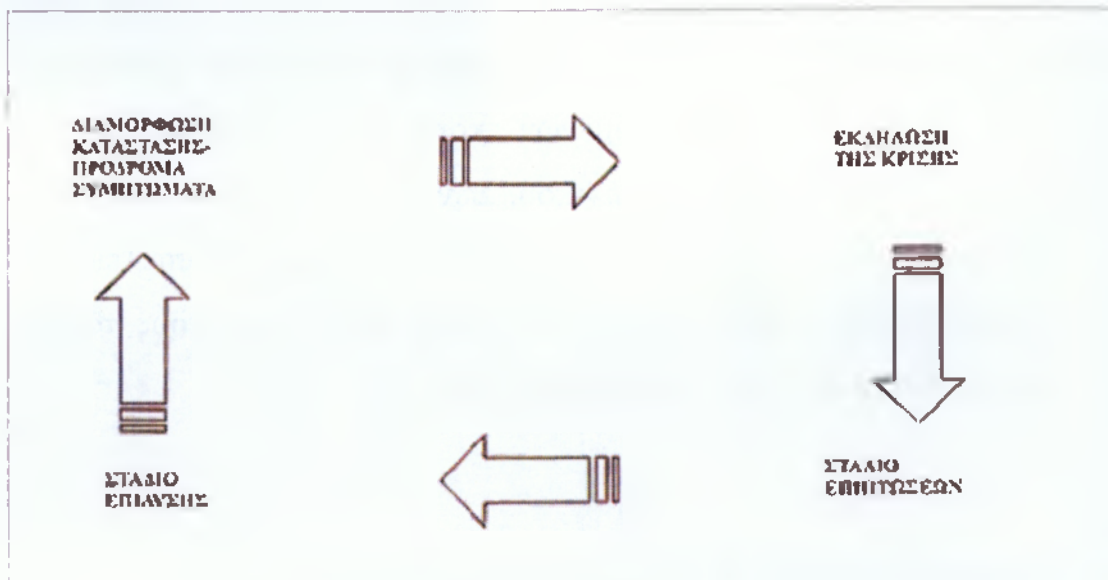
Για να οριστεί η οικονομική κρίση χρησιμοποιούνται συνήθως οι έννοιες από τη θεωρία των οικονομικών διακυμάνσεων.

Σύμφωνα με τη θεωρία αυτή, οικονομικές διακυμάνσεις ή οικονομικοί κύκλοι είναι το φαινόμενο των επαναλαμβανόμενων διακυμάνσεων της γενικής οικονομικής δραστηριότητας, που παρατηρούνται για μια περίοδο ετών.

Μία κρίση μπορεί να αποτελείται από τέσσερα διαφορετικά και διακριτά στάδια. Ο συνήθης κύκλος ζωής μιας κρίσης ακολουθεί τα παρακάτω στάδια:

1. Στάδιο Διαμόρφωσης της κατάστασης ή Πρόδρομων συμπτωμάτων (Prodromal crisis stage).
2. Στάδιο εκδήλωσης-κορύφωσης της κρίσης (acute crisis stage).
3. Στάδιο των επιπτώσεων (Chronic crisis stage).
4. Στάδιο επίλυσης-ομαλοποίησης (crisis resolution stage).

(Σχήμα 1)

(Σχήμα 2)

Σημείωση: Ο επιθυμητός Κύκλος Ζωής μιας Κρίσης παρουσιάζεται στο σχήμα 2. Κατ' αυτόν, από την εμφάνιση των Προδρόμων Συμπτωμάτων, με τις κατάλληλες ενέργειες και τακτικές οδηγούμαστε απ' ευθείας στο στάδιο επίλυσης.

(Σφακιανάκης, 1998)

1.3 Μια αναδρομή στις πρόσφατες κρίσεις

Η μεγάλη κρίση του 1929 είναι το κυριότερο σημείο αναφοράς.

Οι αιτίες της ήταν:

1. η ανισορροπία στην οικονομία των ΗΠΑ, η οποία προήλθε από:
  - α) τη σχετική υπερπαραγωγή πρώτων υλών γεωργικών προϊόντων που είχε ως αποτέλεσμα την πτώση των τιμών και μείωση της αγοραστικής δύναμης των αγροτών και

β) τις υπεραισιόδοξες βιομηχανικές επενδύσεις σε τομείς όπως η παραγωγή αυτοκινήτων και ηλεκτρικών συσκευών.

2. η εύαλωτη διεθνής οικονομία, λόγω του γεγονότος ότι:

α) η διεθνής οικονομία ήταν ήδη εξασθενημένη από τον Παγκόσμιο πόλεμο και

β) ο αμερικανικός προστατευτισμός και η εμμονή στη αποπληρωμή του συνόλου των δανείων που είχαν δοθεί στις ευρωπαϊκές χώρες επιδείνωνε ακόμη περισσότερο το πρόβλημα.

Η αλυσιδωτή κατάρρευση επιχειρήσεων και τραπεζών έφερε την παγκόσμια οικονομική ύφεση. Κατά την κρισιμότερη καμπή αυτής της κρίσης οι άνεργοι έφθασαν τα 30.000.000.

Μία ακόμη από τις σημαντικότερες κρίσεις είναι αυτή του πετρελαίου τη δεκαετία του 1970. Κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του '70 έκαναν την εμφάνισή τους δύο πετρελαϊκές κρίσεις. Αυτές έφεραν στο προσκήνιο το φαινόμενο του στασιμοπληθωρισμού, δηλαδή τη συνύπαρξη πληθωρισμού και αυξημένης ανεργίας.

Ως επίσημη ημερομηνία έναρξης της πρώτης κρίσης καταγράφεται η 17η Οκτωβρίου του 1973, όταν τα μέλη του ΟΑΡΕC (Οργανισμού Αραβικών Χωρών – Εξαγωγών Πετρελαίου Οργανισμού Αραβικών Πετρελαιοπαραγωγών Κρατών) ανακοίνωσαν ότι δεν θα προμήθευαν πλέον με πετρέλαιο τις χώρες που υποστήριζαν το Ισραήλ στη διαμάχη του με τη Συρία και την Αίγυπτο. Σε αυτές τις χώρες συμπεριλαμβάνονταν οι ΗΠΑ, οι σύμμαχοι τους στη Δυτική Ευρώπη και η Ιαπωνία. Παρόλα αυτά, οι στοχευμένες χώρες ανταποκρίθηκαν βρίσκοντας νέες πρωτοβουλίες για να περιορίσουν την εξάρτησή τους από τις παραπάνω χώρες.

Έξι χρόνια μετά, το 1979, ακολούθησε η δεύτερη πετρελαϊκή κρίση. Έκανε

την εμφάνισή της στις ΗΠΑ, στον απόηχο της ιρανικής επανάστασης. Οι χώρες του OPEC για να αντιμετωπίσουν την κατάσταση, αύξησαν την παραγωγή τους και η συνολική απώλεια έφτασε στο 4%. Ωστόσο, επικράτησε ένας διαδεδομένος πανικός που ανέβασε την τιμή πολύ περισσότερο από όσο θα αναμενόταν. Αυτό ήταν αποτέλεσμα της μειωμένης ζήτησης και της υπερβολικής παραγωγής, οδηγώντας τον OPEC στο να χάσει την ενότητα του. Εξαγωγείς πετρελαίου, όπως το Μεξικό, η Νιγηρία και η Βενεζουέλα επεκτάθηκαν σημαντικά, ενώ οι ΗΠΑ και η Ευρώπη πήραν περισσότερο πετρέλαιο από το Prudhoe Bay και τη Βόρειο Θάλασσα. (Πηγή: <http://www.enthesis.net>)

Στη συνέχεια, εξετάζοντας τη λεγόμενη “ασιατική” κρίση του 1998-1999, βλέπουμε ότι άγγιξε σε μεγάλο βαθμό το τραπεζικό σύστημα, ωθώντας πολλές ασιατικές τράπεζες στα πρόθυρα χρεοκοπίας. Πρόκειται εδώ για μία τοπική κρίση, γεωγραφικά περιορισμένη, κάτι που τη διαφοροποιεί πολύ από την κρίση του 1929, καθώς και από τη σημερινή.

Μία άλλη κρίση στη δεκαετία του 1990 είναι αυτή της ιαπωνικής οικονομίας, η οποία είχε αντιμετωπιστεί με μερική ή πλήρη εθνικοποίηση τραπεζών. Είχε μεγάλη διάρκεια και οδήγησε σε ύφεση, διότι η αντίδραση των ιαπωνικών αρχών έφτασε με μεγάλη καθυστέρηση. Η καθυστέρηση των παρεμβάσεων κάνει την κρίση αυτή να έχει αναλογίες με αυτήν του 1929. Εντούτοις και αυτή διαφοροποιείται τόσο από τη σημερινή όσο και από αυτήν του 1929 λόγω του τοπικού χαρακτήρα της.

Μία άλλη κρίση είναι αυτή του 2000-2001 με την έκρηξη της “φούσκας” του Internet, που προκάλεσε πτώσεις στις τιμές των μετοχών ανάλογες με εκείνες της κρίσης του 1929. Παρατηρούμε ότι η σημερινή κρίση είναι ακόμη πιο σοβαρή και πλησιέστερη σε αυτήν του 1929, καθώς αγγίζει τον πυρήνα του τραπεζικού συστήματος προκαλώντας πτωχεύσεις τραπεζών.

Όντως η σημερινή κρίση δείχνει να έχει ομοιότητες με αυτήν του 1929. Σε μόλις τρεις εβδομάδες τα χρηματιστήρια έχασαν περίπου από 20% έως 25% της αξίας τους. Επίσης η κρίση του 1929 ήταν παγκόσμια, αγγίζοντας όλες τις χρηματοοικονομικές αγορές. Η σημερινή κρίση λόγω της παγκοσμιοποίησης φαίνεται να είναι ακόμη σοβαρότερη από αυτήν του 1929. Η παγκοσμιοποίηση εντείνει τη δυναμικότητα μιας χρηματοπιστωτικής κρίσης και επηρεάζει πολύ πιο γρήγορα την παγκόσμια οικονομική δραστηριότητα. Πέραν όμως της παγκοσμιοποίησης, εάν πρέπει να αποκλείσουμε μία επανάληψη της κρίσης του 1929, είναι γιατί βρισκόμαστε σε ένα διαφορετικό περιβάλλον από εκείνο της δεκαετίας του 1930. (Πηγή: <http://www.makthes.gr>)

1.4 Τι διαφοροποιεί τη σημερινή κρίση

Το πρώτο στοιχείο που διαφοροποιεί τη σημερινή κρίση από αυτήν του 1929 είναι η οικονομική πολιτική που εφαρμόστηκε. Από τις αντιδράσεις των νομισματικών και δημοσιονομικών αρχών παγκοσμίως φαίνεται ότι το δίδαγμα της κρίσης του 1929 έγινε απόλυτα κατανοητό από το γεγονός ότι υπάρχει παγκοσμίως συντονισμένη αντίδραση των οικονομικών πολιτικών.

Το δεύτερο στοιχείο που υποδηλώνει τη μεγάλη διαφορά μεταξύ των δύο κρίσεων είναι ότι το μέγεθος των κρατών (δημόσιες δαπάνες και φόροι) είναι σήμερα πολύ μεγαλύτερο. Για παράδειγμα, το μέγεθος του αμερικανικού κράτους το 1929 ήταν 10%, ενώ σήμερα υπερβαίνει το 30%.

Το τρίτο στοιχείο το οποίο δείχνει τη διαφορά μεταξύ της σημερινής κρίσης και αυτής του 1929, καθώς και το κατά πόσο η σημερινή κρίση μάς επιβαρύνει με επιπλέον έναν κίνδυνο είναι η διεύθυνση της χρηματοπιστωτικής δραστηριότητας στη καθημερινή ζωή

των ανθρώπων. Το ποσοστό των νοικοκυριών που έχει σήμερα πρόσβαση σε πιστώσεις είναι πολύ μεγαλύτερο από αυτό της δεκαετίας του 1930. Σχεδόν κάθε άτομο στις δυτικές κοινωνίες έχει μία πιστωτική κάρτα. Η σύμπλευση της χρηματοπιστωτικής και της πραγματικής οικονομικής δραστηριότητας είναι σήμερα πολύ μεγαλύτερη. (Πηγή: <http://www.makthes.gr>)

Η Διεθνής Χρηματοπιστωτική Κρίση του 2007 είναι μια παγκόσμια κατάσταση απειλούμενης οικονομικής ύφεσης στον ευρύτερο χρηματοπιστωτικό και τραπεζικό τομέα με γενεσιουργό χώρα τις Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής. Η κρίση αυτή έρχεται 78 χρόνια μετά την τελευταία μεγάλη κρίση του 1929 αλλά και παλαιότερες πετρελαϊκές κρίσεις. Προέκυψε μετά το ξέσπασμα των προβλημάτων στην αγορά στεγαστικών δανείων χαμηλής εξασφάλισης και την αλόγιστη χρήση δομημένων επενδυτικών προϊόντων που εξαρτιόντουσαν άμεσα από τη δυνατότητα αποπληρωμής των δανείων από τα οποία παράγονταν. Πολλοί επιστήμονες υποστηρίζουν ότι είναι απαραίτητος ένας νέος κρατικός παρεμβατισμός, παράλληλα με την κατάρτιση σχεδίων επίλυσης της κρίσης προτού επεκταθεί στην ευρύτερη οικονομία των κρατών που επλήγησαν.

1.5 Αίτια

Οι κυριότερες αιτίες που προκάλεσαν την εμφάνιση και ανάπτυξη της τρέχουσας οικονομικής κρίσης είναι οι εξής:

1. Υπερβολική χρήση Δανειακών Κεφαλαίων (Leverage).
2. Πλημμελής διαβάθμιση πιστοληπτικού κινδύνου (Bond Ratings).
3. Αμοιβές στελεχών στον χρηματοπιστωτικό τομέα (Bonus).

4. Κίνητρα για αλόγιστη χορήγηση στεγαστικών δανείων, ανεξάρτητα από τον πιστοληπτικό κίνδυνο των δανειοληπτών («Κεφάλαιο», Τεύχος 222, σελ. 54-60).

5. Στεγαστικά δάνεια για αγορά κατοικίας χωρίς συμμετοχή δανειολήπτη.

1.6 Επιπτώσεις

Οι σημαντικότερες επιπτώσεις που είχε η εμφάνιση της οικονομικής κρίσης των ετών 2008-2009 είναι οι εξής:

- Κρίση ρευστότητας, καθώς μέσω της μη χορήγησης επαγγελματικών και καταναλωτικών δανείων, θα τεθεί πρόβλημα ρευστότητας στην αγορά και την κατανάλωση.

- Δυσκολία παροχής δανείων.

- Αύξηση επιτοκίων, βραχυπρόθεσμα μείωση επενδυτικής δραστηριότητας και περιορισμός καταναλωτικής πίστης.

- Μείωση παραγωγής / μείωση κατανάλωσης / μείωση εθνικού εισοδήματος.

- Μείωση του εμπορικού ισοζυγίου.

- Δραματική πτώση της τιμής του πετρελαίου και, συνεπώς, μείωση του κόστους παραγωγής.

- Πτώση του πληθωρισμού και, συνεπώς, σε επόμενη φάση δημιουργία ζήτησης.

- Πτώση των τιμές των πρώτων υλών και συνεπακόλουθη μείωση του κόστους και του πληθωρισμού. Πτώση στις τιμές των ακινήτων και άρα ευκαιρίες για αγορές.

(«Επιστημονικό marketing», Τεύχος 56, σελ. 71-72)

1.7 Επιπτώσεις στην ελληνική οικονομία

Οι βασικότερες επιπτώσεις της τρέχουσας οικονομικής κρίσης στην ελληνική οικονομία μπορούν να συνοψισθούν ως εξής:

- Περιορισμός καταναλωτικής πίστης που οδηγεί σε μείωση της κατανάλωσης.
- Μείωση εξαγωγών.
- Αύξηση της ανεργίας.

1.8 Καταναλωτική συμπεριφορά

Κατά τη διάρκεια των κρίσεων παρατηρείται μια δίχως προηγούμενο αλλαγή της καταναλωτικής συμπεριφοράς. Παρατηρείται μείωση των δαπανών για αγορές, έλλειψη εμπιστοσύνης στα brand και στους θεσμούς της αγοράς και μια γενική μεταβολή των προτιμήσεων. Οι παράγοντες που οδηγούν σε αυτή τη συμπεριφορά ποικίλουν και θα αναλυθούν παρακάτω.

1.9 Παράγοντες που επηρεάζουν την καταναλωτική συμπεριφορά

Η καταναλωτική συμπεριφορά επηρεάζεται από τέσσερις κύριες ομάδες παραγόντων:

- Πολιτιστικοί παράγοντες
- Κοινωνικοί παράγοντες
- Δημογραφικοί παράγοντες
- Ψυχολογικοί παράγοντες

1.10 Καταναλωτική συμπεριφορά κατά τις κρίσεις

Όπως έχει αναλυθεί η καταναλωτική συμπεριφορά επηρεάζεται από διάφορους παράγοντες οι οποίοι την καθορίζουν απόλυτα. Κατά τη διάρκεια των κρίσεων παρατηρείται μια αλλαγή της συμπεριφοράς του καταναλωτή. Η στροφή στις μάρκες, η μείωση των δαπανών για κατανάλωση, η επιλογή φθηνότερων προϊόντων καθώς και των υποκατάστατων.

Οι κυριότεροι από τους λόγους που οδηγούν σε αυτή την αλλαγή είναι οι παρακάτω:

α. Παρακίνηση

β. Αντίληψη, που είναι πνευματική διαδικασία της αντίληψης, γνώσης και κρίσης, η οποία δίνει την ικανότητα σε ένα άτομο να αντιληφθεί, να κατανοήσει και να εξηγήσει τον κόσμο που τον περιβάλλει.

γ. Καθοδηγητές κοινής γνώμης και ομάδες αναφοράς, που είναι τα άτομα που λόγω της θέσης ή των γνώσεων τους μπορούν και καθοδηγούν μία ομάδα ατόμων ή ένα κοινό.

δ. Μ.Μ.Ε.

ε. Άγχος/ Φόβος/ Ανησυχία (Σφακιανάκης, 1998)

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο «Αποτελέσματα κρίσης»

2.1 Τρέχουσες και αναμενόμενες οικονομικές εξελίξεις

Στη συνέχεια παρατίθενται άρθρα τα οποία παρουσιάζουν την εξέλιξη κάποιων δεικτών της οικονομίας, όπως είναι ο πληθωρισμός, η ανεργία, το ΑΕΠ, ο ρυθμός ανάπτυξης, το έλλειμμα. Τα διαθέσιμα στοιχεία τοποθετούνται σε χρονολογική σειρά, έτσι ώστε να παρακολουθήσουμε την εξέλιξη των τιμών τους.

2.2 Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν

Κατά 0,3% μειώθηκε το ΑΕΠ της χώρας το β' τρίμηνο του 2009 σε σχέση με το αντίστοιχο τρίμηνο του 2008, αλλά σημείωσε αύξηση 0,2% σε σχέση με το προηγούμενο τρίμηνο (α' τρίμηνο του 2009), σύμφωνα με την Εθνική Στατιστική Υπηρεσία της Ελλάδος.

Σύμφωνα με την ΕΣΥΕ η συνολική καταναλωτική δαπάνη παρουσίασε μείωση 0,9%. Η μεν δημόσια κατανάλωση αυξήθηκε κατά 3,6%, ενώ η ιδιωτική κατανάλωση παρουσίασε μείωση κατά 2%. (Πηγή: <http://news.ert.gr>)

Από την άλλη πλευρά, ενδεικτικά αναφέρουμε ότι το ΑΕΠ της χώρας μας πριν την εμφάνιση της οικονομικής κρίσης, δηλαδή το 2007 παρουσίασε αύξηση 6,6% σε σύγκριση με το 2006. Αναλυτικότερα, οι μεταβολές του ΑΕΠ ανά τρίμηνο σε σύγκριση με τις αντίστοιχες περιόδους προηγούμενου έτους ήταν οι εξής:

1ο τρίμηνο 2006: 8,0%

2ο τρίμηνο 2006: 8,2%

3ο τρίμηνο 2006: 7,6%

4ο τρίμηνο 2006: 7,7%

1ο τρίμηνο 2007: 7,3%

2ο τρίμηνο 2007: 7,0%

3ο τρίμηνο 2007: 7,3%

4ο τρίμηνο 2007: 6,6%

1ο τρίμηνο 2008: 3,2%

2ο τρίμηνο 2008: 3,4%

3ο τρίμηνο 2008: 2,7%

4ο τρίμηνο 2008: 2,4%

1ο τρίμηνο 2009: 0,3%

2ο τρίμηνο 2009: -0,2%

(Πηγή: <http://www.avgi.gr>)

Παρατηρούμε λοιπόν, ότι με την πάροδο του χρόνου και την εμφάνιση της οικονομικής κρίσης, το ΑΕΠ παρουσιάζει συνεχώς πτωτική τάση.

2.3 Ανεργία

Σε αυτήν την ενότητα παρακολουθούμε την εξέλιξη του ποσοστού της ανεργίας στην Ελλάδα. Πριν την εμφάνιση της κρίσης, ενδεικτικά για το έτος 2007 ο δείκτης ανεργίας στην Ελλάδα διαμορφώθηκε στο 8,3% έναντι 8,9% το 2006 σύμφωνα με τα στοιχεία της Ευρωπαϊκής Στατιστικής Υπηρεσίας Eurostat. (Πηγή: <http://www.ert.gr>) Τον επόμενο χρόνο, συγκεκριμένα το Νοέμβριο του 2008, το ποσοστό αυτό μειώθηκε στο 7,8%, όπως ανακοίνωσε η Εθνική Στατιστική Υπηρεσία Ελλάδος. «Ο Νοέμβριος είναι ο πρώτος μήνας στον οποίο αρχίζουν να γίνονται ορατές στην αγορά εργασίας οι συνέπειες από τη επιβράδυνση της οικονομικής δραστηριότητας. Ο ρυθμός αύξησης της απασχόλησης επιβραδύνθηκε σημαντικά», τόνισε ο Νίκος Μαγγίνας, οικονομολόγος στην Εθνική Τράπεζα.

Σύμφωνα με την ΕΣΥΕ, οι επίσημα άνεργοι στην Ελλάδα ανήλθαν σε 384.988 τον Νοέμβριο έναντι εκτιμώμενων 4.553.911 απασχολούμενων. Οι οικονομικά μη ενεργοί ανήλθαν σε 4.306.855. Το ποσοστό ανεργίας στις γυναίκες διαμορφώθηκε στο 11,6% και στους άνδρες στο 5,2%. («Σήμερα στη Θεσσαλονίκη», 13/2/09, 6 σελ.)

Η παρατεταμένη όμως οικονομική κρίση έχει οδηγήσει, σύμφωνα με τα στοιχεία της ΕΣΥΕ, σε περαιτέρω αύξηση των δεικτών της ανεργίας. Συγκεκριμένα, στο 8,6% ανήλθε η ανεργία τον Ιούνιο του 2009, έναντι του 7,3% που ήταν τον Ιούνιο 2008. Οι άνεργοι ανήλθαν σε 427.707 άτομα τον Ιούνιο του 2009, έναντι των 359.978 που ήταν τον Ιούνιο του 2008 και των 403.365 που ήταν τον Ιούνιο του 2007. Κατά ομάδες ηλικιών η ανεργία έφθασε το 22,9% στις ηλικίες 15-24 ετών τον Ιούνιο του 2009, έναντι του 22,3% του Ιουνίου 2008 και του 21,3% του Ιουνίου 2007. Εξάλλου, στις ηλικίες 25-34 ετών τον Ιούνιο του 2009 η ανεργία καταγράφηκε στο 11,8%, στις ηλικίες 35-44 ετών στο 7,1%, στις

ηλικίες 45-54 στο 5,3%, στις ηλικίες 55-64 στο 3,8% και στις ηλικίες 65-74 ετών στο 0,7%. (Πηγή: <http://news.ert.gr>)

2.4 Πληθωρισμός

Ο μέσος όρος του δείκτη του πληθωρισμού για το 2007 ήταν 2,9% (Πηγή:<http://www.in.gr>) και για το 2008, 4,2% (Πηγή: <http://www.newsblog.gr>)

Φέτος, το ποσοστό πληθωρισμού έχει μειωθεί σημαντικά. Ενδεικτικά αναφέρουμε ότι τον Αύγουστο του 2009 ήταν 0,8% και το Σεπτέμβριο μειώθηκε οριακά και έφτασε στο 0,7%. (Πηγή: <http://www.tanea.gr>)

Τρέχουσα κατάσταση – Προβλέψεις

Ευρωζώνη

Διανύοντας το έτος 2009 και έχοντας συμπληρώσει δέκα χρόνια από την εισαγωγή του ευρώ παρατηρούμε ότι η οικονομία της ευρωζώνης βρίσκεται σε συνθήκες βαθιάς ύφεσης και η αγορά εργασίας αντιμέτωπη με απώλεια 3,5 εκατομμυρίων θέσεων απασχόλησης. Η Κομισιόν προέβλεψε συρρίκνωση της οικονομίας κατά 1,9% το 2009, με τις προοπτικές να επιδεινώνονται ραγδαία τόσο στο μέτωπο της απασχόλησης όσο και στο πεδίο των ελλειμμάτων.

Επίσης, εκτιμά πως μέχρι το τέλος του 2009 η ανεργία θα αυξηθεί στο 9,3% του εργατικού δυναμικού (από 7,5% το 2008), το έλλειμμα θα υπερδιπλασιαστεί αγγίζοντας το 4% (από 1,7%) και ο πληθωρισμός θα καθηλωθεί στο 1% (από 3,3%).

Βελτίωση στο μέτωπο της ανάπτυξης αναμένεται το 2010, οπότε συνολικά η ευρωζώνη θα καταγράψει επέκταση 0,4%. Αντίθετα, θα χρειαστεί πολύ περισσότερος χρόνος για να επουλωθούν οι πληγές στην ανεργία, η οποία προβλέπεται να κάνει νέο άλμα στο 10,2% του εργατικού δυναμικού το 2010.

Ελλάδα

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή προβλέπει για την ελληνική οικονομία μια διετία τουλάχιστον στασιμότητας, που θα οδηγήσει σε μείωση των εισοδημάτων και αύξηση της ανεργίας.

Οι προβλέψεις της Ευρωπαϊκής Επιτροπής ανέφεραν ότι ο ρυθμός ανάπτυξης θα μειωνόταν φτάνοντας μόλις στο 0,2% το 2009, όπως σωστά αποδείχθηκε και θα διατηρηθεί στο 0,7% το 2010. Πρόκειται για πρωτοφανή εξέλιξη την τελευταία δεκαετία όταν η Ελλάδα είχε ρυθμούς ανάπτυξης 3-5,6%. Τα αποτελέσματά της θα είναι η έκρηξη της ανεργίας και μια νέα επιβράδυνση της σύγκλισης των εισοδημάτων με αυτά της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Το «ευτύχημα» για την κυβέρνηση είναι ότι ενώ το 2007 η Ελλάδα ήταν η μόνη χώρα της ευρωζώνης με υπερβολικό έλλειμμα, το 2009 ο αριθμός ανεβαίνει στους 8, λόγω ύφεσης, αφού ο ρυθμός ανάπτυξης της ευρωζώνης υποχωρεί κατά 1,9%.

Η ανεργία προβλέπεται να σκαρφαλώσει από το 8,3% το 2008 στο 9% μέχρι το τέλος του 2009 και στο 9,4% το 2010, προσθέτοντας συνολικά 120.000 νέους ανέργους. Επιχειρήσεις ακόμη και του εμπορικού κλάδου, όπου αυξανόταν σταθερά η απασχόληση τα τελευταία χρόνια, αναφέρουν ότι μετά βίας διατηρούν τώρα τους εργαζομένους τους, καθώς η πτώση των πωλήσεων που έχει ήδη εκδηλωθεί, θα επέβαλε

κανονικά απολύσεις. Κάτι που οι ίδιοι λένε πως φοβούνται ότι θα κάνουν αργά ή γρήγορα.

Επιδείνωση σημειώνεται και στα δημοσιονομικά, με το έλλειμμα να εκτιμάται από την Κομισιόν στο 3,7% του ΑΕΠ για το σύνολο του 2009 και στο 4,2% του ΑΕΠ το 2010, αν δεν αλλάξει η πολιτική, όπως σημειώνεται χαρακτηριστικά (η πρόβλεψη του προϋπολογισμού ήταν για έλλειμμα 2,5% του ΑΕΠ το 2008 και 2% του ΑΕΠ το 2009). Το δημόσιο χρέος εκτιμάται, τέλος, ότι έχει πάρει και πάλι την ανιούσα και αντί να πέσει στο 93,1% του ΑΕΠ το 2008 και στο 91,4% του ΑΕΠ το 2009, όπως το έβλεπε η κυβέρνηση, θα αυξηθεί από 94% του ΑΕΠ το 2008, στο 96,2% του ΑΕΠ το 2009 και στο 98,4% του ΑΕΠ το 2010. (Πηγή: <http://www.madata.gr>)

Ο μόνος δείκτης που θα εμφανίσει βελτίωση συνολικά τη διετία 2009-2010 είναι αυτός του πληθωρισμού. Η μειωμένη κατανάλωση, σε συνδυασμό με την υποχώρηση των πετρελαϊκών τιμών, θα συγκρατήσει τον πληθωρισμό στο 2,5% και 2,7% φέτος και το 2010 αντίστοιχα, έναντι 4,2% το 2008. (Χρησιτίδης, 2009)

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3^ο «Το Κραχ»

3.1 Ύφεση 1929

Η παγκόσμια οικονομική ύφεση του 1929 ήταν μια κατάσταση διεθνούς οικονομικής ύφεσης που διήρκεσε από ένα μέχρι δέκα χρόνια σε διάφορες χώρες του κόσμου. Επρόκειτο για τη μεγαλύτερη οικονομική ύφεση της σύγχρονης ιστορίας και χρησιμοποιείται τον 21ο αιώνα ως παράδειγμα για το πόσο οδυνηρή μπορεί να είναι μια οικονομική καταστροφή. Η "Μεγάλη Ύφεση", όπως χαρακτηρίστηκε στις ΗΠΑ, σύμφωνα με τους αναλυτές προκλήθηκε μετά από το χρηματιστηριακό κραχ, που ξεκίνησε στις 24 Οκτωβρίου του 1929, την λεγόμενη Μαύρη Πέμπτη. Το τέρμα της κρίσης στις ΗΠΑ ταυτίστηκε με το έναυσμα της πολεμικής οικονομίας του 2ου παγκοσμίου πολέμου, γύρω στο 1939.

Η κρίση είχε καταστροφικές επιπτώσεις τόσο στον ανεπτυγμένο, όσο και στον αναπτυσσόμενο κόσμο. Επηρεάστηκε το διεθνές εμπόριο, καθώς επίσης και τα προσωπικά εισοδήματα, τα έσοδα από φόρους, οι τιμές και τα κέρδη. Η οικονομία πόλεων ανά τον κόσμο επλήγη, ιδίως εκείνων που εξαρτώνταν άμεσα από τη βαριά βιομηχανία. Οι κατασκευές πάγωσαν, οι αγροτο-κτηνοτροφικές εργασίες υποχώρησαν λόγω πτώσης των τιμών στις σοδειές κατά 40% με 60%. Με τη ζήτηση σε διαρκή υποχώρηση, σε συνδυασμό με την έλλειψη εναλλακτικών εργασιών, περιοχές που εξαρτάται από τον πρωτογενή τομέα όπως εκμετάλλευση γης, ορυχείων και ξύλου υπέφεραν ακόμη περισσότερο.

Η μεγάλη κρίση τερματίστηκε σε διαφορετικό χρόνο ανά χώρα. Οι περισσότερες χώρες εφήρμοσαν προγράμματα ανακούφισης και η

πολιτική τους ζωή πέρασε αναταραχές, εξωθώντας την ιδεολογία στα άκρα. Σε ορισμένα κράτη, οι απελπισμένοι πολίτες στράφηκαν προς δημαγωγούς εθνικιστές, όπως τον Αδόλφο Χίτλερ, με αποτέλεσμα την έναρξη του 2ου παγκοσμίου πολέμου.

3.2 Το Φαινόμενο της Χιονοστιβάδας

Η μεγάλη κρίση δεν ήταν αποτέλεσμα μιας απότομης πτώσης. Οι χρηματιστηριακές αγορές κινούνταν ανοδικά στις αρχές του 1930, επιστρέφοντας στα αρχικά επίπεδα των αρχών του 1929 τον Απρίλιο, αν και ακόμη περίπου 30% κάτω από τα μέγιστα του Σεπτεμβρίου του 1929. Η αμερικανική κυβέρνηση και η βιομηχανία ξόδεψαν περισσότερα στο πρώτο εξάμηνο του 1930 απ' ότι στην αντίστοιχη περίοδο του 1929. Όμως, οι καταναλωτές, πολλοί από τους οποίους είχαν υποστεί σημαντικές απώλειες στην αγορά τον προηγούμενο χρόνο, είχαν περικόψει τα έξοδά τους κατά 10%, ενώ μια μεγάλη περίοδος ξηρασίας κατέστρεψε τις αγροτικές περιοχές των ΗΠΑ, μια περίοδος που κράτησε μέχρι το καλοκαίρι του 1930.

Στις αρχές του 1930, η τραπεζική πίστη ήταν διάχυτη και διαθέσιμη σε χαμηλά επιτόκια, αλλά ο κόσμος ήταν συντηρητικός στη λήψη δανείων. Τον Μάιο οι πωλήσεις αυτοκινήτων σημείωναν πτώση κάτω από τα επίπεδα του 1928. Οι τιμές άρχισαν να πέφτουν, αλλά οι μισθοί διατηρούνταν σταθεροί μέχρι το 1930, οπότε και άρχισε να υποχωρεί η αγοραστική δύναμη. Η κατάσταση ήταν ακόμα χειρότερη στις αγροτικές περιοχές, όπου οι τιμές των εμπορευμάτων έπεφταν απότομα, καθώς επίσης και σε ορυχεία και δάση, όπου η ανεργία ανέβαινε και υπήρχαν ελάχιστες δουλειές. Η υποχώρηση της αμερικανικής οικονομίας ήταν ο παράγοντας που συμπαρέσυρε και τις

υπόλοιπες χώρες αρχικά, ενώ αργότερα η εσωτερική κατάσταση στις οικονομίες της κάθε χώρας καθόρισαν τις συνθήκες σε εθνικό επίπεδο. Απέλπιδες προσπάθειες για έξοδο από την κρίση μέσα από προστατευτικές πολιτικές, όπως η Πράξη Smooth-Hawley Tariff το 1930 στις ΗΠΑ και ανταποδοτικοί δασμοί σε άλλες χώρες, κατέστησαν τελικά πιο εύκολη την κατακρήμνιση του διεθνούς εμπορίου. Από τα τέλη του 1930 μέχρι και το Μάρτιο του 1933 η οικονομία ακολουθούσε σταθερή πτώση.

Ο Τζον Ντέιβινσον Ροκφέλερ, μεγάλος βιομήχανος της εποχής, υποστήριξε πως:

Αυτές είναι δύσκολες μέρες, που αποθαρρύνουν πολλούς. Στα 93 χρόνια της ζωής μου, υφέσεις ήλθαν και πέρασαν. Η ευημερία πάντα επέστρεφε και αυτό θα συμβεί και σε αυτή την περίπτωση.

3.3 Τα Αίτια της Κρίσης

Υπήρξαν πολλοί παράγοντες που προκάλεσαν την κρίση, όπως δομικές αδυναμίες και συγκεκριμένα περιστατικά τα οποία τη μετέτρεψαν σε μια γενικευμένη κατάθλιψη, καθώς και ο τρόπος με τον οποίο μεταφέρθηκε από χώρα σε χώρα. Σχετικά με την περίοδο αυτή, οι ιστορικοί αναφέρουν ως δομικούς παράγοντες μεγάλες καταστροφές τραπεζών και το χρηματιστηριακό κράχ, ενώ αναλυτές όπως ο Πίτερ Τέμιν και ο Μπάρρυ Άιχενγκριν δίνουν έμφαση στην απόφαση της Βρετανίας να επιστρέψει στις ισοτιμίες που υπήρχαν πριν το Gold Standard προτού ξεσπάσει ο Α' Παγκόσμιος Πόλεμος.

Οι εναλλασσόμενοι κύκλοι ύφεσης θεωρούνται ένα σύνηθες κομμάτι της ζωής σε ένα κόσμο με αβέβαιες ισορροπίες

μεταξύ προσφοράς και ζήτησης. Το ποιος παράγοντας μετατρέπει μια συνήθη ήπια και σύντομη ύφεση ή οικονομικό κύκλο σε μια γενικευμένη κατάρπτωση αποτελεί αντικείμενο συζήτησης. Άνθρωποι της διανόησης δεν έχουν συμφωνήσει ως προς τα ακριβή αίτια και τη σχετική τους συμβολή στην κρίση. Η αναζήτηση των ευθυνών είναι στενά συνδεδεμένη με το ερώτημα του πώς να αποφευχθεί μια μελλοντική κρίση και ως εκ τούτου οι πολιτικές απόψεις τους αναμειγνύονται σε μια ανάλυση ιστορικών γεγονότων οκτώ παρελθουσών δεκαετιών. Το μεγαλύτερο ερώτημα εστιάζεται στο κατά πόσον επρόκειτο για μια αποτυχία της ελεύθερης αγοράς ή για μια αποτυχία εκ μέρους των τραπεζών να προλάβουν την κατάρρευση του τραπεζικού συστήματος, τον επακόλουθο πανικό και περικοπές στα χρηματικά αποθέματα. Εκείνοι που υποστηρίζουν ένα σημαντικό ρόλο του κράτους στην οικονομία, πιστεύουν ότι επρόκειτο κυρίως για την αποτυχία των ελεύθερων αγορών, ενώ εκείνοι που πιστεύουν στην ελεύθερη αγορά υποστηρίζουν την άποψη πως η κρίση οφειλόταν στην αποτυχία της κυβέρνησης να αντιμετωπίσει το πρόβλημα.

Σύγχρονες θεωρίες μπορεί να κατηγοριοποιούνται σε τρεις σχολές. Πρώτον, υπάρχουν οι υποστηρικτές των κλασικών οικονομικών: μονεταριστές, η αυστριακή σχολή και η νεοκλασική οικονομική θεωρία, όλες εκ των οποίων επικεντρώνονται στις μακροοικονομικές επιπτώσεις στο χρηματικό απόθεμα και στην προσφορά χρυσού που στήριζε πολλά νομίσματα προτού γενικευθεί η κρίση, συμπεριλαμβανομένης της παραγωγής και της κατανάλωσης.

Κατά δεύτερον, υπάρχουν πολλές δομικές θεωρίες, πιο γνωστή από τις οποίες η Κεϋνσιανή θεωρία, αλλά και η σχολή των θεσμικών οικονομικών, που τονίζουν την υποκατανάλωση και την υπερεπένδυση (οικονομική φούσκα), προκλητική συμπεριφορά των τραπεζικών

παραγόντων και βιομηχάνων, ή ανεπαρκείς κρατικοί λειτουργοί. Όταν ο πανικός ξεκίνησε και ακολούθησε η ύφεση, πολλοί πίστεψαν ότι μπορούσαν να διασώσουν τα χρήματά τους παραμένοντας μακριά από την αγορά, καθώς οι τιμές υποχωρούσαν έτσι ώστε ένα δεδομένο ποσοστό χρημάτων να μπορούσε να αγοράσει περισσότερα αγαθά.

Σε τρίτο επίπεδο, υπάρχει η μαρξιστική κριτική για την πολιτική οικονομία. Η κριτική αυτή εστιάζεται σε αντιφάσεις του ίδιου του καπιταλισμού, μια κοινωνική αντιπαλότητα ως προς την οικειοποίηση της υπεραξίας του κεφαλαίου, καθώς προαγόταν μια έμφυτη ανισορροπία στη συσσώρευσή του, με υπερβολική συσσώρευση που κλιμακωνόταν μέχρι τις περιοδικές κρίσεις που το απομείωναν. Η προέλευση της κρίσης, ως εκ τούτου, εντοπίζεται αμιγώς στη σφαίρα της παραγωγής, αν και η οικονομική κρίση δύναται να επιδεινωθεί από προβλήματα δυσαναλογίας στην υπερπαραγωγή στη βιομηχανία και συναφείς παραγωγικούς τομείς, καθώς και στην υποκατανάλωση του λαού.

3.4 Υπερβολικός Δανεισμός

Ο υπερβολικός δανεισμός θεωρείται μία από τις αιτίες της μεγάλης κρίσης. Μακροοικονομολόγοι, όπως ο Μπεν Μπερνάνκι, πρόεδρος της Κεντρικής Τράπεζας των ΗΠΑ (Fed), επανέφεραν την άποψη της σχέσης χρέους-ύφεσης που πρωτοδιατυπώθηκε από τον Ίρβινγκ Φίσερ. Ο τελευταίος συνέδεσε την χαλαρή πίστωση με την υπερχρέωση, κάτι που προλείανε το έδαφος για κερδοσκοπικά παιχνίδια και επενδυτικές φούσκες. Επιπλέον, ο Μπερνάνκε προχώρησε στην ενοχοποίηση εννέα αλληλοσχετιζόμενων παραγόντων υπό συνθήκες χρέους και ύφεσης για να διευκρινίσει το μηχανισμό της αποτυχίας.

Υποθέτοντας πως σε κάποιο δεδομένο χρονικό διάστημα παρουσιάζεται μια κατάσταση υπερχρέωσης, το γεγονός αυτό θα οδηγήσει σε ρευστοποίηση, είτε λόγω της ανησυχίας των πιστωτών, είτε των δανειοληπτών ή και των δύο. Τότε μπορούμε να εξαγάγουμε την ακόλουθη συμπερασματική αλυσίδα που απαρτίζεται από εννέα κρίκους: (1) Ρευστοποίηση των χρεών που οδηγεί σε εν θερμώ πωλήσεις. (2) Σύσπλη των νομισματικών αποθεμάτων, καθώς τα τραπεζικά δάνεια αποπληρώνονται και περιορίζεται η ταχύτητα διακίνησης. (3) Πτώση στα επίπεδα των τιμών, με άλλα λόγια, μια φούσκα του δολαρίου. Συμπεραίνοντας, όπως ανεφέρθη και ανωτέρω, πως αυτή η πτώση δε σχετίζεται με ανατίμηση, πρέπει να ακολουθήσει: (4) μια ακόμη μεγαλύτερη πτώση στην καθαρή αξία των επιχειρήσεων προκαλώντας πτωχεύσεις και (5) μια παρόμοια πτώση στα κέρδη, η οποία σε ένα καπιταλιστικό μοντέλο μιας κοινωνίας των ατομικών εσόδων, οδηγεί σε ανησυχία η οποία οδηγεί σε: (6) Μείωση της παραγωγής, των συναλλαγών και της εργασίας. Αυτές οι απώλειες, οι πτωχεύσεις και η ανεργία, οδηγούν σε: (7) Απαισιοδοξία έλλειψη αυτοπεποίθησης, η οποία εν συνεχεία οδηγεί σε (8) Αποταμίευση και λιγότερη διακίνηση χρήματος. Οι οκτώ αναφερθείσες μεταβολές προκαλούν: (9) Περίπλοκες στρεβλώσεις στα επιτόκια δανεισμού και συγκεκριμένα, μια πτώση στα ονομαστικά επιτόκια και στην αξία του χρήματος, συνοδευόμενη από μια αύξηση στα πραγματικά επιτόκια και της αγοραστικής αξίας των εμπορευμάτων.

Οι τράπεζες που είχαν χρηματοδοτήσει τα υπερχρέη άρχισαν να καταρρέουν καθώς οι δανειολήπτες αδυνατούσαν να ανταποκριθούν στις συμβατικές τους υποχρεώσεις και καταθέτες σήκωναν τα χρήματά τους μαζικά από τους λογαριασμούς τους, σχηματίζοντας τραπεζικές ουρές. Κυβερνητικές εγγυήσεις και νομοθετικές ρυθμίσεις της Fed που είχαν σκοπό να αποτρέψουν τέτοιες ουρές πανικού απεδείχθησαν

αναποτελεσματικές και σε ορισμένες περιπτώσεις αποφεύχθηκαν. Τραπεζικές καταστροφές οδήγησαν στην απώλεια αποθεμάτων εκατομμυρίων δολαρίων. Τα απλήρωτα χρέη κατέστησαν ακόμη πιο επικίνδυνα, καθώς οι τιμές και τα εισοδήματα έπεφταν 20-50%, αλλά τα χρέη παρέμεναν στα ίδια επίπεδα. Μετά την κρίση του 1929 και κατά τη διάρκεια των 10 πρώτων μηνών του 1930, 744 αμερικανικές τράπεζες κατέρρευσαν, ενώ μέχρι τα τέλη του έτους ανέρχονταν συνολικά στις 9.000. Το 1933, οι καταθέτες είχαν σημειώσει απώλειες \$ 140 δισεκατομμυρίων.

Οι καταρρεύσεις πήραν μορφή χιονοστιβάδας καθώς απελπισμένοι τραπεζίτες απέσυραν δάνεια, τα οποία δεν είχαν χρόνο ή χρήματα οι δανειολήπτες να αποπληρώσουν. Όντας τα μελλοντικά κέρδη χαμηλά, η επένδυση κεφαλαίων και οι κατασκευές περιορίστηκαν ή πάγωσαν τελείως. Εν όψει προβληματικών δανείων και χειροτέρευσης μελλοντικών προγραμμάτων, οι διασωθείσες τράπεζες κατέστησαν ακόμη πιο συντηρητικές στις χορηγήσεις δανείων. Άρχισαν να "κτίζουν" κεφαλαιακά αποθέματα και να περικόπτουν τα δάνεια, εντείνοντας την υποτίμηση του χρήματος. Ένας φαύλος κύκλος σχηματίστηκε, ενώ ακολούθησε και η οικονομική κατρακύλα. Αυτή η αυτοεκπληρούμενη προφητεία προκάλεσε μετέτρεψε την οικονομική ύφεση του 1930 σε μια μεγάλη οικονομική εξαθλίωση μέχρι το 1933.

3.5 Πτώση των Συναλλαγών και η Ρύθμιση Smoot-Hawley Tariff στις ΗΠΑ

Πολλοί οικονομολόγοι είχαν υποστηρίξει πως η απότομη πτώση στις διεθνείς συναλλαγές μετά το 1930 οδήγησαν στη χειροτέρευση της εξαθλίωσης, ιδίως στις χώρες που εξαρτιόνταν άμεσα από το διεθνές

εμπόριο. Πολλοί ιστορικοί και οικονομολόγοι κατηγόρησαν εν μέρει την αμερικανική ρύθμιση Smoot-Hawley Tariff, που ετέθη σε εφαρμογή το 1930, λόγω της μείωσης των διεθνών συναλλαγών και της εφαρμογής ανταποδοτικών δασμών και στις άλλες χώρες. Οι παγκόσμιες συναλλαγές αποτελούσαν ένα μικρό κομμάτι της καθολικής οικονομικής δραστηριότητας των ΗΠΑ και επικεντρωνόταν σε μερικές επιχειρήσεις, όπως τις αγροτικές. Στις άλλες χώρες όμως ήταν ένας σημαντικός πυλώνας της οικονομίας. Ο μέσος όρος των δασμών που αναλογούσαν κατά κεφαλήν στα δασμολογημένες εισαγωγές μεταξύ 1921-1925 ανερχόταν στο 25,0%, αλλά μετά τη νέα ρύθμιση κυμάνθηκε στο 50% μεταξύ 1931-1935.

Σε όρους δολαρίου, οι αμερικανικές εξαγωγές έπεσαν από τα \$ 5,2 δισ. το 1929 στα \$ 1,7 δισ. το 1933. Όμως, έπεσαν και οι τιμές, συνεπώς ο όγκος των εξαγωγών περιορίστηκε κατά το ήμισυ. Το πιο αδυσώπητο χτύπημα εδόθη από την κατάσταση που επικρατούσε στις τιμές των αγροτικών προϊόντων, όπως το σιτάρι, το βαμβάκι, ο καπνός και το ξύλο. Σύμφωνα με αυτή τη θεωρία, η πτώση στις αγροτικές εξαγωγές εμπόδισε πολλούς Αμερικάνους αγρότες από την αποπληρωμή των δανείων τους, προκαλώντας τραπεζικές ουρές σε μικρές αγροτικές τράπεζες που ήταν κοινές στα πρώτα χρόνια της μεγάλης εξαθλίωσης.

3.6 Κεντρική Τράπεζα των ΗΠΑ και Χρηματικά Αποθέματα

Οι μονεταριστές, όπως ο Μίλτον Φρίντμαν, αλλά και ο πρόεδρος της Fed, Μπέν Μπερνάνκε, υποστηρίζουν πως η μεγάλη εξαθλίωση προκλήθη από τη συντηρητική νομισματική πολιτική, τις συνέπειες του φτωχού προγραμματισμού από την Κεντρική Τράπεζα των ΗΠΑ (Fed)

και τις συνεχείς κρίσεις στο τραπεζικό σύστημα. Κατ' αυτή την άποψη, η Fed, με την έλλειψη δράσης, επέτρεψε στα χρηματικά αποθέματα, όπως μετρώνται από το M2 να συρρικνωθούν κατά το ένα τρίτο μεταξύ 1929 και 1933. Ο Φρίντμαν ισχυρίστηκε ότι η επακόλουθη πτώση της οικονομίας, που ξεκίνησε από το χρηματιστηριακό κραχ, θα αποτελούσε υπό φυσιολογικές συνθήκες μια ακόμη ύφεση. Το πρόβλημα εστιάστηκε στο γεγονός πως πολλές δημόσιες τράπεζες κατέρρευσαν, ιδίως στην περίπτωση της Αμερικανικής Τράπεζα της Νέας Υόρκης, όπου προκλήθηκε πανικός και εκτεταμένες τραπεζικές ουρές, τη στιγμή που η Fed έμενε απαθής στη θέα της κατάρρευσης. Υποστήριξε πως, εάν η Fed είχε εξασφαλίσει έκτακτο δανεισμό σε αυτές τις νευραλγικές τράπεζες, ή είχε απλά χορηγήσει κρατικά ομόλογα στην αγορά ώστε να προμηθεύσει ρευστότητα και αύξηση της ποσότητας του διακινούμενου χρήματος μετά την πτώση των τραπεζών, όλες οι υπόλοιπες τράπεζες θα διασφαλιζόνταν από το νόμιμο της πτώσης και τα χρηματικά αποθέματα δε θα είχαν πέσει σε τόσο χαμηλό σημείο, σε τόσο μικρό χρονικό διάστημα. Με σημαντικά περιορισμένη διακίνηση χρήματος, οι επιχειρηματίες αδυνατούσαν να λάβουν νέα δάνεια και να ανανεώσουν τα παλιά, αποτρέποντας πολλούς από νέες επενδύσεις. Αυτή η ερμηνεία κατηγορεί τη Fed για απραξία, ιδίως το κατάστημα της Νέας Υόρκης.

Ένας από τους λόγους που η Fed δεν έσπευσε να περιορίσει την πτώση των χρηματικών αποθεμάτων αφορούσε νομικές δεσμεύσεις. Εκείνη την περίοδο, το μέγεθος των πιστώσεων που η Fed μπορούσε να εκδώσει περιοριζόταν από νόμους που απαιτούσαν μερική υποστήριξη των πιστώσεων με χρυσό. Μέχρι τα τέλη του 1920, η Fed είχε σχεδόν φτάσει τα επιτρεπτά πιστωτικά όρια που δύναντο να υποστηριχθούν με το χρυσό που διέθετε. Επειδή όμως ο απαραίτητος χρυσός όμως δε συνοδευόταν και από τα αντίστοιχα αποθέματα, κατά τη διάρκεια του

τραπεζικού πανικού, ένα μέρος αυτών των απαιτήσεων σε χρυσό εξαργυρώθηκαν με χρυσό της Fed. Λόγω όμως των υψηλών ορίων υποστήριξης της πίστωσης της Fed με χρυσό, οποιαδήποτε μετατροπή σε χρυσό στα θησαυροφυλάκια έπρεπε να συνοδευτούν από ένα μεγαλύτερο περιορισμό στην πίστωση. Κατά τη διάρκεια της μεγάλης εξαθλίωσης, οι ιδιωτικές επενδύσεις σε χρυσό κατέστησαν παράνομες, περιορίζοντας τις πιέσεις προς τη Fed για χρυσό.

3.7 Ερμηνεία της Αυστριακής Σχολής

Μια άλλη ερμηνεία της κρίσης προσπαθεί να δώσει η Αυστριακή Σχολή Οικονομικών. Θεωρητικοί της σχολής που έγραψαν για τη μεγάλη εξαθλίωση περιλαμβάνουν τον αυστριακό οικονομολόγο Φρίντριχ Χάγιεκ και τον αμερικανό Μούρεϋ Ρόθμπαρντ, οι οποίοι έγραψαν την πραγματεία *America's Great Depression* το 1963. Κατά την άποψή τους, ο βασικός παράγοντας της κρίσης ήταν η εξάπλωση των χρηματικών αποθεμάτων το 1920 που οδήγησε σε μια τεράστια φούσκα, καθοδηγούμενη από την πιστωτική εξάπλωση. Σύμφωνα με την ίδια μελέτη, η Fed, η οποία ιδρύθηκε το 1913, φέρει μεγάλο μέρος της ευθύνης.

Ο Χάγιεκ, σε μια αναφορά στο Αυστριακό Ινστιτούτο Οικονομικών Ερευνών, το Φεβρουάριο του 1929 είχε προβλέψει την οικονομική πτώση, δηλώνοντας πως "η φούσκα θα σκάσει μέσα στους επόμενους μήνες".

Ο Λούντβιχ Φον Μίζες περίμενε επίσης τη χρηματοοικονομική καταστροφή, δηλώνοντας πως "Έρχεται ένα μεγάλο κραχ και δεν επιθυμώ το όνομά μου να ταυτιστεί με αυτό καθ' οποιονδήποτε τρόπο,

όταν απέρριψε μια σημαντική θέση στην Kreditanstalt Bank στις αρχές του 1929.

Ένας από τους λόγους του νομισματικού πληθωρισμού ήταν η απόπειρα βοήθειας της Μεγάλης Βρετανίας, η οποία το 1920 προσπαθούσε μετά δυσκολίας να επιστρέψει στα προπολεμικά της επίπεδα χρυσού. Κατά την προσπάθεια επιστροφής στα παλαιά επίπεδα χρυσού, η Βρετανία αντιμετώπιζε πιέσεις υποτίμησης του νομίσματός της. Σύμφωνα με τον Ρόθμπαρντ, η έλλειψη ευελιξίας των τιμών στη Βρετανία υποδήλωνε και αύξηση των ποσοστών της ανεργίας, ζητώντας τη βοήθεια της αμερικανικής κυβέρνησης. Οι ΗΠΑ ελάμβαναν μια καθαρή εισροή αποθεμάτων χρυσού, τα οποία διογκώθηκαν ώστε να βοηθήσουν τη Βρετανία να επιστρέψει στις παλιές της δόξες. Ο Μονταγκού Νόρμαν, πρόεδρος της Τράπεζας της Αγγλίας, είχε μια ιδιαίτερως θερμή σχέση με τον Μπέντζαμιν Στρόνγκ, τον *de facto* πρόεδρο της Fed. Ο κ. Νόρμαν πίεζε τους προέδρους των κεντρικών τραπεζών της Γαλλίας και της Γερμανίας να αυξήσουν τα αποθέματά τους, σε αντίθεση όμως με τον Στρονγκ, αρνήθηκαν. Ο Ρόθμπαρντ υποστηρίζει πως η αμερικανική διόγκωση είχε στόχο να επιτρέψει στη Βρετανία να αναπτυχθεί, καθώς δεν μπορούσε να αναπτυχθεί από μόνη της.

3.8 Αντιστοιχία του κραχ τότε και τώρα

Παρά τις πρόσφατες αναφορές ότι η οικονομία των ΗΠΑ "συνέρχεται" και ότι υπάρχουν σημάδια οικονομικής ανάπτυξης, ορισμένοι αναλυτές είναι λιγότερο ενθουσιασμένοι με αυτά που βλέπουν να γίνονται στο άμεσο μέλλον. Στην πραγματικότητα, είναι εντελώς φοβισμένοι.

Ο Harry Dent, συγγραφέας του "Το Μεγάλο Κραχ Μπροστά", ("The Great Crash Ahead") πιστεύει ότι η παγκόσμια φούσκα του χρέους πρόκειται να σκάσει και όταν αυτό γίνει, θα υπάρξει μια μαζική κατάρρευση της αγοράς. Θα πρέπει να σημειωθεί ότι πρόκειται για μια αναθεώρηση της προηγούμενης πρόβλεψής του ότι το κραχ θα χτυπήσει το 2012.

Λέει ότι οι προβλέψεις του τροποποιήθηκαν, επειδή οι παγκόσμιες κεντρικές τράπεζες έχουν διοχετεύσει στις αγορές τόσα πολλά χρήματα, και στα αποθέματα έχει δοθεί μια προσωρινή ώθηση. Αλλά προειδοποιεί ότι μόλις η βραχύβια ώθηση έρθει στο τέλος, το κραχ θα είναι σκληρό. "Αυτό θα είναι μια επανάληψη του 2008-09, μόνο που θα είναι μεγαλύτερο, όταν χτυπήσει τελικά," είπε ο Dent στην USA Today.

Ο Gerald Celente, αναλυτής της αγοράς στο Trends Research Institute, θεωρεί ότι οι Αμερικανοί θα πρέπει να περιμένουν αυτό που αποκαλεί μια "οικονομική 11η Σεπτεμβρίου". Κατηγορεί εκείνους που χαράζουν πολιτική για την αδυναμία τους να λύσουν τα οικονομικά δεινά του κόσμου, σύμφωνα με αναφορά του USA Today.

Μόλις έλθει η κατάρρευση, λέει, θα οδηγηθούμε σε κοινωνική αναταραχή, αντικυβερνητικά συναισθήματα, υποτίμηση του αμερικάνικου δολαρίου και ανεργία στα ύψη. "Ο Celente δεν αποκλείει ένα χρηματοοικονομικό πανικό που θα μπορούσε να προκαλέσει αρκετό φόβο ώστε να υπάρξει μαζικό τρέξιμο στις τράπεζες από τους καταθέτες," λέει η USA Today. "Ο κίνδυνος αυτός θα μπορούσε να οδηγήσει την κυβέρνηση να εφαρμόσει «οικονομικό στρατιωτικό νόμο» και να καλέσει μια «τραπεζική αργία» και να κλείσει τις τράπεζες όπως έκανε κατά τη διάρκεια της Μεγάλης Ύφεσης».

"Βλέπουμε μια τέτοια απειλή αυτού του μεγέθους," είπε ο Celente σε μια πρόσφατη συνέντευξη. Ο Robert Prechter, συγγραφέας του βιβλίου "Κατακτήστε το Κραχ" ("Conquer the Crash"), χαρακτηρίστηκε

ως "still bearish" (απαισιόδοξος) επειδή πιστεύει ότι υπάρχουν τρομακτικές ομοιότητες μεταξύ της σημερινής οικονομίας και της φάσης πριν από τη Μεγάλη Ύφεση και προειδοποιεί ότι η Αμερική θα πρέπει να προετοιμαστεί για ένα "τύπου 1930 αποπληθωρισμό". «Ο Prechter προβλέπει ότι οι μεγάλοι χρηματιστηριακοί δείκτες των ΗΠΑ, όπως ο Dow Jones Industrials και Standard & Poors 500, θα βυθιστούν κάτω από τα χαμηλά όρια του Μαρτίου του 2009 κατά την τελευταία οικονομική κρίση», αναφέρει η USA Today. "Η σύντομη ανάκαμψη θα αποτύχει, όπως συνέβη στη δεκαετία του 1930, λέει."

Τι σημαίνει αυτό; Λοιπόν, αν ο Prechter είναι σωστός, τα αποθέματα κινδυνεύουν να χάσουν περισσότερο από το ήμισυ της αξίας τους. «Η οικονομική ανάκαμψη υπήρξε ασθενής και έτσι η επόμενη κρίση θα πρέπει να δημιουργήσει εκτεταμένες κακές ειδήσεις» δήλωσε ο Prechter σε συνέντευξή του μέσω e-mail. «Για τρίτη φορά μέσα σε δώδεκα χρόνια, η χρηματιστηριακή αγορά βρίσκεται σε πολύ 'bearish' θέση."

Αλλά τι γίνεται με όλες αυτές τις "θετικές" οικονομικές ειδήσεις που ακούμε; Πάρτε, για παράδειγμα, τις πρόσφατες αναφορές ότι οι αγορές ανακάμπτουν. Πολλοί οικονομολόγοι έχουν επισημάνει ότι οι αγορές πλησιάζουν στα προ του 2008 επίπεδα. "Τα αποθέματα Tech στο Nasdaq Composite διαπραγματεύονται σε επίπεδα που εμφανίστηκαν τελευταία το 2000. Τα στοιχεία για τις πωλήσεις αυτοκινήτων, την κατασκευή και την εμπιστοσύνη των καταναλωτών βρίσκονται σε ανάπτυξη. Η δημιουργία θέσεων εργασίας είναι επίσης σε άνοδο. Το ποσοστό ανεργίας έπεσε στο 8,3% τον Ιανουάριο, στο χαμηλότερο επίπεδό του σε τρία χρόνια ", υποστηρίζει η USA Today.

Περαιτέρω, οικονομολόγοι και αναλυτές της αγοράς προβλέπουν ένα ελπιδοφόρο και φωτεινό οικονομικό μέλλον. Ορισμένοι μάλιστα

στοιχηματίζουν ότι η ευρωζώνη θα σταθεροποιηθεί. Επομένως, γιατί ο Prechter, ο Celente και ο Dent ανησυχούν τόσο;

"Ο Dent λέει ότι ο συνδυασμός της γήρανσης της γενιάς των Baby Boomers (έκρηξη γεννήσεων που σημειώθηκε το 1946-1964) και της εξόδου τους από τις παλαιότερες μεγάλες χρονιές δαπανών τους και της στροφή προς τη μείωση του χρέους και τη λιτότητα σε όλο τον κόσμο θα προκαλέσει στην οικονομία άλλη μια σοβαρή καθίζηση, καθιστώντας πιο δύσκολο για την κυβέρνηση και την Ομοσπονδιακή Τράπεζα των ΗΠΑ να αποτρέψουν μια νέα κατάρρευση», αναφέρει η USA Today.

Ο Celente, από την άλλη πλευρά, ο οποίος έχει επίσης προειδοποιήσει για την οικονομική καταστροφή εδώ και χρόνια, πιστεύει ότι το δημόσιο χρέος και «η εισοδηματική ανισότητα» έχει θέσει τις ΗΠΑ σε ένα πολύ επικίνδυνο μέρος. Προειδοποιεί ότι το bank run (το ενδεχόμενο μιας μαζικής απόσυρσης καταθέσεων), λόγω της κοινωνικής αναταραχής, θα σπείρει τον όλεθρο του οικονομικού χάους. Προειδοποιεί επίσης ότι η τρέχουσα οικονομική κρίση θα μπορούσε πολύ εύκολα να μετατραπεί σε πραγματική βία. Πιστεύει ότι οι αγορές θα πρέπει να γυρίσουν ανάποδα, όχι μόνο στην κρίση της ευρωζώνη αλλά και στην κρίση από την αύξηση των τιμών του πετρελαίου που οφείλεται στην αντιπαράθεση μεταξύ του Ιράν και της Δύσης. «Το 2012 είναι, όταν πολλές από τις μεγάλες κοινωνικοοικονομικές και πολιτικές τάσεις που σιγοβράζουν και έχουν προβλεφθεί κορυφωθούν», έγραψε ο Celente στο ενημερωτικό του δελτίο "Top 12 Trends 2012".

«Όταν σταματήσει η ροή χρήματος προς τον άνθρωπο στους δρόμους, θα ξεκινήσει το αίμα να ρέει στους δρόμους", πρόσθεσε σε συνέντευξή του. Έτσι, αν και μερικοί οικονομολόγοι συμβουλεύουν τους επενδυτές να ξεκινήσουν και πάλι στις αγορές, αυτοί οι τρεις αναλυτές προειδοποιούν ότι μια διαφορετική στρατηγική απαιτείται. "Φύγετε από το δρόμο," συμβουλεύει ο Dent.

Η λύση του; Αγοράστε βραχυπρόθεσμα έντοκα γραμμάτια των ΗΠΑ και δολάρια ΗΠΑ, που θα επωφεληθούν από το ασφαλές καταφύγιο ταμειακών ροών. Ξεχάστε τα αποθέματα. Θα πέσουν σε αξία. Ο Celente συμβουλεύει τους επενδυτές να αγοράσουν χρυσό - δεν θα χάσει την αγοραστική του δύναμη, όταν το δολάριο πιάσει πάτο. Επίσης, λέει, να αγοράσετε ένα όπλο για να προστατεύσετε τον εαυτό σας από επιδρομείς που θα αναζητάνε τρόφιμα και χρήματα. Συμβουλεύει επίσης τους ανθρώπους να προγραμματίσουν μια απόδραση σε μέρη με "πιο σταθερές οικονομίες και κυβερνήσεις."

Η συμβουλή του Prechter; Απλή: «κρατήσε το μπαρούτι σας στεγνό (keep your powder dry)» και αγοράστε όταν η οικονομία αρχίσει να ξεφεύγει από τον έλεγχο. «Όταν τα πράγματα γίνονται πραγματικά τρομακτικό, όπως στις αρχές του 2009, γίνομαι επιθετικός (I get bullish)», είπε.

Κεφάλαιο 4^ο «Αργεντινή»

4.1 Κρίση στην Αργεντινή

Ήδη από το καλοκαίρι ο Claudio Katz εξηγούσε πόσο η αργεντινική κρίση δεν είναι καθόλου ειδικά αργεντινική: τα θεμέλιά της βρίσκονται στο ίδιο το παγκόσμιο καπιταλιστικό σύστημα και στην ανάγκη του, για να επιβιώσει, να αντλεί συνεχώς πόρους εξαθλιώνοντας τους πληθυσμούς. Η εναλλακτική πρόταση δεν μπορεί να είναι παρά στο ύψος της διάγνωσης.

Γιατί η οικονομική κρίση στην Αργεντινή είναι τόσο σοβαρή; Πώς η παρούσα και συνεχιζόμενη ύφεση μπορεί να εξηγηθεί; Η ύφεση έχει διαρκέσει ήδη τρία χρόνια, δύο φορές περισσότερο από την τυπική διάρκεια κυκλικών διακυμάνσεων. Η πτώση στις επενδύσεις επηρεάζει όλους τους τομείς και το ΑΕΠ έχει μειωθεί κατά 4,3% από τις αρχές του 1998.

Το πραγματικό επιτόκιο είναι πέντε φορές μεγαλύτερο από το διεθνή μ.ο. και τορπιλίζει κάθε προσπάθεια οικονομικής αναζωογόνησης. Η κατανάλωση έχει μειωθεί λόγω δραστικής συστολής της αγοραστικής δύναμης. Η ανεργία είναι στο 30% και το ετήσιο εισόδημα των μισών μισθωτών είναι λιγότερο από 500 πέσος (\$320) . Η φτώχεια επηρεάζει το 37% του πληθυσμού. Δεν υπάρχει στην ιστορία της χώρας προηγούμενο κοινωνικής καταστροφής τέτοιου μεγέθους.

Το κυρίως σημείο της κρίσης την οποία αντιμετωπίζει η Αργεντινή εδώ και ένα χρόνο, είναι η ουσιαστική παύση πληρωμών από την κυβέρνηση για την εξυπηρέτηση του εξωτερικού χρέους. Αυτό απειλεί τη

συνέχιση όλων των μέτρων που εφαρμόζονται από τον Domingo Cavallo, υπουργό Εθνικής Οικονομίας.

Ο κ. Καβάλο έλπιζε να επιτύχει μια ανάπαυλα με την αναβολή πληρωμών του χρέους μέσω της *megacanje*, ένα οικονομικό πακέτο που συνίσταται στην ανταλλαγή παλαιών κρατικών χρεογράφων με καινούργια μακροβιότερα. Παρόλα αυτά, το Υπουργείο οικονομικών των ΗΠΑ και η ΕΚΤ έχουν αρνηθεί να εγγυηθούν την έκδοση αυτών των χρεογράφων και το κόστος για την κυβέρνηση είναι σκανδαλώδες. Οι οφειλές έχουν αυξηθεί κατά \$47.4 δις.

Καθώς η *megacanje* δεν οδήγησε σε οικονομική ανάκαμψη, ο κ. Καβάλο στοιχημάτισε στην ενθάρρυνση της αύξησης των εξαγωγών σαν μια λύση της κρίσης. Έτσι άνοιξε το δρόμο για μια διαδικασία υποτίμησης με την εισαγωγή μιας αγοράς χωρισμένης ανάμεσα στον εμπορικό και το χρηματοοικονομικό τομέα. Αν και δεσμεύτηκε για τη διατήρηση μιας αυστηρής μετατρεψιμότητας με αναλογία μισό Ευρώ και μισό δολάριο, ήδη η κυβέρνηση προβάλλει το ενδεχόμενο της υποτίμησης εάν η κρίση συνεχιστεί. Εντωμεταξύ η πτώση του ΑΕΠ συνεχίζεται.

Οποιοδήποτε από τα μέτρα του κ. Καβάλο μπορεί να οδηγήσει σε μία γενική κρίση που θα περιλαμβάνει την γενική εγκατάλειψη των κρατικών χρεογράφων, καταθέσεων πέσος και αργεντίνικων εμπορικών χαρτιών. Η εμφάνιση αυτού του φαινομένου θα οδηγούσε στην εμφάνιση μιας πιο δραστηκής στροφής της οικονομίας είτε προς μεγάλες υποτιμήσεις, είτε προς δολαριοποίηση, είτε ακόμα και τα δύο. Το περιεχόμενο μιας τέτοιας κρίσης είναι ανάλογο με τις οικονομικές καταρρεύσεις των προηγούμενων δεκαετιών (Rodrigazo το 1975, εθνικοποίηση του χρέους στην αρχή του 80 και υπερπληθωρισμός του 1989) και άρα ανατρέπει τις πρόσφατες ευκαιριακές εξηγήσεις που

αποδίδουν την κρίση στη «διαφθορά του Μενέμ» και την έλλειψη ικανοτήτων του Φερνάντο ντε λα Ρούα» (πρόεδρος της Αργεντινής).

4.2 Δικαιολογώντας τον νέο φιλελευθερισμό

Μέχρι το προηγούμενο έτος πολλοί νεοφιλελεύθεροι περιόριζαν τις εξηγήσεις για την κρίση της Αργεντινής σε ατυχείς συμπτώσεις εξωτερικών δυσκολιών όπως η ανατίμηση του αμερικανικού δολαρίου, η υποτίμηση του Αργεντινού νομίσματος, η πτώση της τιμής των εξαγομένων αγαθών, η πτώση της αξίας του Ευρώ και η κατάρρευση άλλων οικονομιών της περιφέρειας του αναπτυγμένου καπιταλισμού.

Αλλά στο παρελθόν οι δυσκολίες αυτού του είδους ήταν συχνές. Το μόνο καινούργιο πράγμα σήμερα είναι πως η οικονομία της Αργεντινής προβάλλει ανυπεράσπιστα απέναντι σε τέτοιους κινδύνους ως συνέπεια της φιλελευθεροποίησης του οικονομικού συστήματος, της διαδικασίας ιδιωτικοποίησης της οικονομίας, του εμπορικού ανοίγματος προς το εξωτερικό και της αποκηρύξεως της συναλλαγματικής και νομισματικής ανεξαρτησίας της κυβερνήσεως. Αλλά επειδή μια αναγνώριση των προηγούμενων θα ισοδυναμούσε με την παραδοχή των αποτυχιών τους, οι «ορθόδοξοι» οικονομολόγοι γυρνάν στην αγαπημένη τους εξήγηση: το υψηλό επίπεδο κρατικών δαπανών.

Λένε πως «μόνο ο ιδιωτικός τομέας έχει κάνει την προσαρμογή» λες και οι μεγάλες επιχειρήσεις και οι εργαζόμενοι αποτελούν ένα κοινό σώμα που μοιράζεται τις θυσίες. Στη σταυροφορία τους ενάντια στο χρέος, αποκρύπτουν το γεγονός ότι αυτή η ανισορροπία δεν προκύπτει από κοινωνικές δαπάνες σε μισθούς και εκπαίδευση αλλά από τους πολλαπλούς μηχανισμούς αμέσων και εμμέσων επιδοτήσεων προς την άρχουσα τάξη.

Οι νεοφιλελεύθεροι αποφεύγουν ειδικά στις εξηγήσεις τους την ερμηνεία ότι οι βασικές πηγές της κατάρρευσης των δημοσίων

4.3 Ιδιωτικοποίηση

Λόγω του αποτελέσματος που είχε στην κοινή γνώμη η αποτυχία της Aerolíneas, του εθνικού αερομεταφορέα της Αργεντινής, μερικοί νεοφιλελεύθεροι έχουν αρχίσει να αποδέχονται την ιδέα του ότι «κακά εκτελεσμένες ιδιωτικοποιήσεις έχουν δημιουργήσει την παρούσα κρίση». Αλλά και οι υπόλοιπες ιδιωτικοποιήσεις, εκτελέστηκαν καλά; Οι επιδοτήσεις των σιδηροδρόμων και το σύστημα διοδίων; Η πώληση των τηλεπικοινωνιακών οργανισμών σε εξευτελιστικά χαμηλές τιμές; Η χορήγηση μονοπωλιακών δικαιωμάτων εκμεταλλεύσεως στις εταιρίες ηλεκτρισμού; Είναι προφανές ότι, όποια από τις παραπάνω περιπτώσεις κάποιος εξετάσει, βλέπει πως το κράτος, αντί να απομακρυνθεί από την οικονομία, μεγέθυνε τον ρόλο επιδότησης, εγγυώμενο σε μια αποπληθωριστική περίοδο, αυξήσεις στα τιμολόγια των παραπάνω εταιρειών της τάξεως 40-100%.

Εάν οι ιδιωτικοποιημένες επιχειρήσεις είχαν να αντιμετωπίσουν τον ίδιο ιδιωτικό ανταγωνισμό που υπάρχει στην υπόλοιπη οικονομία τότε θα είχαν τύχη αντίστοιχη με αυτή των Aerolíneas. Παρόλες αυτές τις ενδείξεις οι οικονομολόγοι που μονοπωλούν τα τηλεοπτικά δίκτυα συνεχίζουν να μιλάνε για «απαραίτητες ιδιωτικοποιήσεις», (εθνικές τράπεζες, προνομιακά ελεγχόμενες επιχειρήσεις, λαχείο κλπ.) και τους εκκρεμείς μετασχηματισμούς στην υγεία και την παιδεία σαν αυτοί οι μετασχηματισμοί να έχουν κάποιο ευεργετικό αποτέλεσμα για την πλειοψηφία του πληθυσμού. Τα επιχειρήματά τους εξαντλούνται και οι νεοφιλελεύθεροι καταφεύγουν στο να μας ζητήσουν να έχουμε πίστη.

Υπόσχονται ότι η δολαριοποίηση του νομίσματος θα ολοκληρώσει τις αλλαγές και διαβεβαιώνουν για τη σταθερότητα του νομίσματος, έτσι ώστε να υπάρχει μια αύξηση στο ρυθμό εισροής ξένων κεφαλαίων στην Αργεντινή.

Αλλά αποφεύγουν οποιοδήποτε σχόλιο για την άρνηση της Federal Reserve Board (κεντρική τράπεζα των ΗΠΑ) να βοηθήσει τις τράπεζες και τις μεγάλες επιχειρήσεις. Αποφεύγουν να αναφέρουν κάποια εξωτερικά νομισματικά «σήματα» και δεν ασχολούνται με τα αποτελέσματα που είχε το σύστημα της δολαριοποίησης για κράτη όπως ο Παναμάς, τα οποία υπόκεινται ακόμα στο ίδιο είδος κρίσης που επηρεάζει οποιαδήποτε Λατινοαμερικανική χώρα και αν αναφέρουμε. Το νέο νομισματικό καθεστώς, το οποίο εφαρμόζεται μετά από μια περίοδο βαθιάς αποπληθωριστικής προσαρμογής, θα διευκολύνει μόνο τη μεταφορά ιδιοκτησίας με πιο συμφέροντες όρους για αυτές τις ομάδες που διαχειρίζονται το ξένο συνάλλαγμα.

Ο νεοφιλελεύθερος λόγος συνδυάζει την αμνησία με τη σχιζοφρένεια. Μιλάνε με υπερηφάνεια για τους μετασχηματισμούς του 1991 και 1995 σαν αυτές οι αλλαγές να ήταν ασυσχέτιστες με τις μετέπειτα καταστροφές και ξεχνούν την δικιά τους απάτη και ευθύνη για τη χρεωκοπία της χώρας. Σε άλλες περιπτώσεις καταλογίζουν την κρίση στην τεχνολογική και επιστημονική οπισθοδρόμηση της Αργεντινής, ξεχνώντας την πολεμική υπέρ των μειώσεων του προϋπολογισμού για τα πανεπιστήμια και για κλείσιμο του Εθνικού Συμβουλίου για την Επιστημονική και Τεχνολογική Έρευνα (Conicet).

Η νεοφιλελεύθερη πολιτική είναι οργανωμένη σε τρία επίπεδα. Πρώτον, υπήρξε η απάντηση από τον πρώην υπουργό Οικονομίας Machinea ο οποίος μείωσε τους μισθούς των δημοσίων υπαλλήλων και αύξησε τους φόρους για την μεσαία τάξη δηλώνοντας ότι δεν υπήρχε

εναλλακτική λύση. Αργότερα ήρθε η ακραία επίθεση με τον αντικαταστάτη του, Lopez Murphy, ο οποίος εισήγαγε τις οικονομικές μεταρρυθμίσεις από τις οποίες υποφέρουμε τώρα. Τέλος ήρθε ο αντιφατικός πραγματισμός του Cavallo, ο οποίος αντικρούει το βράδυ αυτά τα οποία πρότεινε το πρωί, καταφέροντας να κάνει ένα ρεκόρ αριθμού κινήτρων τα οποία εγκαταλείπονται πριν καν ανακοινωθούν. Μίλησε για προτεραιότητα αναζωογόνησης της οικονομίας με αυξήσεις στους δασμούς, μείωση των νομισματικών διαθεσίμων του κράτους και μείωση των επιδοτήσεων προς τους διάφορους τομείς της οικονομίας, αλλά μετά στράφηκε προς πιο δραστικά οικονομικά μέτρα όπως η γενίκευση του ΦΠΑ και η ανανέωση των στόχων συλλογής φόρων που είχαν τεθεί από τους προκατόχους του.

Αμφισβήτησε το καταστροφικό δημόσιο χρέος, αλλά εξέδωσε ομόλογα που εξασφάλιζαν υψηλότερες τιμές και φορολογικά προνόμια στις τράπεζες. Μίλησε για μια κυβερνητική κάθαρση η οποία σταμάτησε αυτομάτως. Από τη μια πρότεινε την αποσύνδεση του πέσο από το δολάριο για να έρθει κοντύτερα στο Ευρώ αλλά αντιφατικά εγκατέλειψε την εμπορική συμφωνία Mercosur που αποτελείται από την Αργεντινή, τη Βραζιλία, την Παραγουάη και την Ουρουγουάη για να μπει στη FTAA (Ελεύθερη Ζώνη Εμπορίου της Αμερικής, όχημα των ΗΠΑ), ενώ υποσχόταν να διατηρήσει τη μετατρεψιμότητα του αργεντινικού νομίσματος και άνοιξε ένα πόλεμο ανταγωνιστικών υποτιμήσεων σε ολόκληρη τη Νότια Αμερική.

4.4 Κριτικοί του νεοφιλελευθερισμού

Ανάμεσα στους πολλούς οικονομολόγους που αντιτίθενται στην κυβερνητική πολιτική η πλειοψηφία επικεντρώνει τις αμφιβολίες της στο

νεοφιλελεύθερο μοντέλο, αλλά χαρακτηρίζει την πολιτική αυτή με διαφόρους τρόπους. Η πιο πρόσφατη κριτική επικεντρώνεται στη μετατρεψιμότητα του νομίσματος. Το να υποθέσουμε ότι η κρίση μπορεί να επιλυθεί με μια μεταβολή της πολιτικής της μετατρεψιμότητας είναι μια ψευδαίσθηση όπως είναι και η λειτουργικότητα του μηχανισμού μιας «δημοφιλούς υποτίμησης» που αποφεύγει την απαξίωση των μισθών ή των μικροκαταθέσεων.

Διατηρώντας ως αμετάβλητες τις υποσχέσεις αποπληρωμής του χρέους και προσπαθώντας να ελέγξει την όποια οικονομική ευελιξία μέσω του ΔΝΤ, οποιαδήποτε υποτίμηση θα έχει ως αποτέλεσμα την εξαθλίωση του πληθυσμού. Πολλοί από αυτούς που αμφισβητούν την οικονομική κυβερνητική πολιτική εξηγούν τις συνέπειες της ύφεσης από τη μετατρεψιμότητα και ειδικότερα τη διατήρηση επιπέδων επιτοκίων ως έλλειψη ενεργούς πολιτικής από την κυβέρνηση. Αλλά αυτή η αναποτελεσματικότητα δεν παράγεται αποκλειστικά από την παγίδα της συναλλαγματικής ισοτιμίας. Αυτό που αποτρέπει όλα τα κράτη της περιφέρειας από την εφαρμογή κενσιανών πολιτικών, για την επανενεργοποίηση των οικονομιών τους, είναι η εξάρτηση από τους επιθεωρητές του ΔΝΤ, οι οποίοι περιορίζουν την εσωτερική χορήγηση πίστης (δανείων) ώστε να βεβαιώσουν την αποπληρωμή των δανείων. Ακόμα και αν η έκταση των δανειακών υποχρεώσεων δεν είναι, σε ποσοστιαία βάση, μεγαλύτερη από αυτή των κυρίαρχων κρατών, είναι όμως σε ξένα νομίσματα και εξαρτάται από τις περιοδικές εξωτερικά καθορισμένες πολιτικές επαναχρηματοδότησης.

Εξαιτίας του οικονομικού κύκλου αυτά τα κράτη, εξαρτώνται περισσότερο από την παρακολούθηση στην οποία υπόκεινται από τους πιστωτές τους (και την επακόλουθη εισροή και εκροή κεφαλαίων) παρά από τις εσωτερικές συνθήκες ζήτησης. Αυτό εξηγεί γιατί η νέα ελίτ των

χρηματοοικονομικών οργανισμών αντικαθιστά την παλιά εθνική γραφειοκρατία και έχει αποκτήσει την διοίκηση της μακροοικονομικής πολιτικής των υπερχρεωμένων χωρών. Συχνά κανείς ακούει γνώμες σχετικά με το βάρος του χρέους που έχει παγιώσει την κυριαρχία της «παρασιτικής τάξης των τραπεζιτών πάνω στους παραγωγικούς βιομήχανους». Από αυτήν την άποψη τα προνόμια των τραπεζιτών που με τα ταχυδακτυλουργικά τους κόλπα κερδοσκοπούν ως μεσολαβητές, έρχεται σε αντίθεση με τις κακοτυχίες των μεγάλων επιχειρήσεων που δυσκολεύονται από το αυξημένο κόστος δανειοδότησης.

Αλλά αυτό το είδος επιχειρημάτων αγνοεί την τεράστια σύνδεση που υπάρχει ανάμεσα στις δυο ομάδες και στην οικονομική διαφοροποίηση των μεγάλων επιχειρήσεων οι οποίες ελέγχουν επιπλέον ένα μεγάλο ποσοστό των κυβερνητικών ομολόγων. Οι βιομήχανοι συμμετείχαν πλήρως στην φρενίτιδα ιδιωτικοποίησης και ήταν οι κύρια ευνοημένοι από την αύξηση της παραγωγικότητας των εργαζομένων κατά το πρώτο μισό της περασμένης δεκαετίας. Τα θύματα του νεοφιλελεύθερου μοντέλου υπήρξαν οι μισθωτοί, των οποίων η αμοιβή πέφτει κατά 0,5% για κάθε 1% αύξησης της παραγωγής και οι κεφαλαιοκράτες ήταν αυτοί οι οποίοι εκμεταλλεύτηκαν την αβεβαιότητα της εργατικής τάξης κατά τη δεκαετία του 90.

Είναι εμφανές, παρόλα αυτά ότι οι νεοφιλελεύθερες πρακτικές της συναλλαγματικής μετατρεψιμότητας και δημοσιονομικής προσαρμογής, του κοινωνικού αποκλεισμού σημαντικών τμημάτων του πληθυσμού και το άνοιγμα προς το εξωτερικό για εισαγωγές διέυρυναν την οικονομική κρίση της Αργεντινής. Αλλά το μοντέλο αυτό δεν προκάλεσε την οικονομική κρίση. Η οικονομική κρίση, η οποία επηρεάζει όλες τις οικονομίες στην περιφέρεια των κυριοτέρων καπιταλιστικών οικονομιών, έχει τις ρίζες της στη δυναμική του παγκόσμιου καπιταλισμού.

4.5 Η κατάρρευση των εξαρτημένων χωρών

Η κρίση της Αργεντινής συνιστά ένα κρίκο της αλυσίδας οικονομικής αναταραχής που χτύπησε όλες τις αναπτυσσόμενες αγορές: Μεξικό το 95, Νοτιανατολική Ασία το 97, Ρωσία το 98, Βραζιλία το 99, Εκουαδόρ το 2000. Στην τελευταία του μορφή εκδηλώθηκε ως ντόμινο που επηρέασε αδιακρίτως όλες τις εξαρτημένες οικονομίες, ανεξάρτητα από τη γεωγραφική τους θέση και τις δημοσιονομικές πρακτικές τους. Σε όλες αυτές τις περιπτώσεις η πτώση των τιμών των εξαγωγών και η φυγή κεφαλαίων είχαν ένα ισχυρό κοινωνικό αντίκτυπο. Παρόλο που κάποιος μπορεί να εντοπίσει την ύπαρξη μιας κοινής νεοφιλελεύθερης πολιτικής σε όλες τις επηρεαζόμενες χώρες, οι πρακτικές ήταν διαφοροποιημένες, ενώ η ύπαρξη μιας εξαρτημένης καπιταλιστικής τάξης είναι κοινή για όλες τις χώρες.

Οι συνέπειες του παγκόσμιου διαχωρισμού των επενδύσεων ανάμεσα σε αναπτυγμένες και «οπισθοδρομικές» χώρες είναι εμφανείς στις εξαρτημένες οικονομίες και προκάλεσαν την αναδιοργάνωση του καπιταλισμού κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του 90. Αυτά τα περιφερειακά κράτη έχουν ιδιαίτερα επηρεαστεί από τη γενική επίθεση των αφεντικών εναντίων των εργαζομένων και από τη γεωγραφική εξάπλωση του κεφαλαίου και της φρενίτιδας «ανταγωνιστικότητας» που συνοδεύουν την παγκοσμιοποίηση της οικονομίας.

Έχει εκτιμηθεί ότι το χάσμα ανισότητας μεταξύ αναπτυγμένων και υπανάπτυκτων χωρών έχει αυξηθεί κατά 30 –60 φορές τα τελευταία τριάντα χρόνια ενισχύοντας τη συγκέντρωση του 86% της παγκόσμιας κατανάλωσης από το 20% του πληθυσμού. Τα εξαρτημένα έθνη υποστήριξαν μια συστηματική και διογκούμενη μεταφορά πόρων προς τις μεγάλες επιχειρήσεις και τις αναπτυγμένες χώρες λόγω των άνισων όρων εμπορίου, της αποπληρωμής του εξωτερικού χρέους και των

κερδών που δημιουργούνται λόγω των χαμηλών μισθών των βιομηχανιών των κρατών της περιφέρειας.

Η οπισθοδρομική τεχνολογία, η οικονομική ευαισθησία, η βιομηχανική δυϊκότητα και η υπερίσχυση εμπορικών μειονεκτημάτων σε αυτές τις οικονομίες εντάθηκε εμφανώς τα προηγούμενα χρόνια ενισχύοντας την τελευταία οξεία κρίση. Η οικονομική κατάρρευση από την οποία υποφέρει η Αργεντινή είναι παρόμοια από αυτή την άποψη με την κρίση του συνόλου των χωρών της Λατινικής Αμερικής, Ασίας, Αφρικής και Ανατολικής Ευρώπης. Μια σχετική πλευρά αυτής της κατάπτωσης είναι μια διαδικασία επαναποικιοποίησης, η οποία εντοπίζεται σε μια απώλεια αυτονομίας της τοπικής άρχουσας τάξης ως συνέπεια των συνδέσμων με το ξένο κεφάλαιο. Με αυτό τον τρόπο οι λειτουργοί του ΔΝΤ έχουν κερδίσει μια άνευ προηγουμένου δύναμη και επιρροή στις κυβερνητικές πολιτικές και αποφάσεις. Όλα αυτά μπορούν να συνοψιστούν με παλαιούς όρους: εντατικοποίηση της ιμπεριαλιστικής καταπίεσης.

Όπως και στα άλλα εξαρτημένα κράτη, η οικονομία της Αργεντινής υποφέρει έντονα από της συνέπειες της υπερπαραγωγής. Υποφέρει από τις συνέπειες του μειούμενου ποσοστού κέρδους στις κεντρικές αναπτυγμένες οικονομίες (τόσο κατά τη φάση της ύφεσης όσο και κατά τη φάση μερικής ανάκαμψης) και επίσης υποφέρει από την έλλειψη αγοραστικής δύναμης ενός μεγάλου τμήματος του πληθυσμού. Αλλά ο απλός χαρακτηρισμός αυτών ως «ανήθικες συνέπειες του καπιταλισμού που λειτουργεί με βάση το συμφέρον του μετόχου» μας εμποδίζει να δούμε στο βάθος τη συστηματική μεταφορά πλούτου προς τις ιμπεριαλιστικές εταιρείες. Το ότι ο ίδιος οικονομικός παρασιτισμός είχε διαφορετικά αποτελέσματα στις ΗΠΑ και τη Μεγάλη Βρετανία είναι λόγω της ύπαρξης της διαδικασίας του ιμπεριαλιστικού διαχωρισμού.

Η πορεία της οικονομίας της Αργεντινής συνδέεται με μια γενική τάση υποβάθμισης της θέσης της Λατινικής Αμερικής στη παγκόσμια αγορά, που χαρακτηρίζεται από τον πολύ χαμηλό ρυθμό ανάπτυξης που ξεκίνησε στη «χαμένη δεκαετία» του 1980. Όπως και στην υπόλοιπη περιοχή αυτό συνετέλεσε στην ηγεμονική οικονομική ανάκαμψη των ΗΠΑ, χρηματοδοτώντας την οικονομική αναδιοργάνωση των τραπεζών που επηρεάστηκαν από τα εθνικά χρέη. Άνοιξε νέες αγορές για εξαγωγές λόγω της κυρίαρχης θέσης και διευκόλυνε την μεταφορά κερδών προς επιχειρήσεις εγκατεστημένες στα περιφερειακά κράτη.

Η άρχουσα τάξη της Αργεντινής κατέστησε αυτή τη μεταφορά κερδών έξω από τη χώρα δυνατή, υποβαθμίζοντας έτσι την εσωτερική αγορά. Απέτυχε επίσης στο σχέδιο επιβολής του Mercosur, το οποίο σκόπευε στη δημιουργία μιας γεωγραφικής περιοχής οικονομικής δραστηριότητας με κάποια αυτονομία από τις κύριες καπιταλιστικές χώρες. Η άρχουσα τάξη εμφανίζεται τώρα να απομακρύνεται ταχύτατα από τη Mercosur και να τείνει στην ενσωμάτωση της Αργεντινής στην Ελεύθερη Ζώνη Εμπορίου της Αμερικής (FTTA), την οποία οι ΗΠΑ προωθούν σε μια προσπάθεια εκτοπισμού των Ευρωπαίων ανταγωνιστών από τη Νότια Αμερική.

Η οικονομική κρίση της Αργεντινής συνιστά μέρος της παγκόσμιας οικονομικής αναδιοργάνωσης του καπιταλισμού η οποία δεν ευνοεί τα υπανάπτυκτα κράτη. Τα αποτελέσματα αυτής της αναδιοργάνωσης είναι ιδιαίτερα έντονα επειδή συνδυάζονται με μια παλινδρόμηση της οικονομίας, η οποία μετά από μια μακρά περίοδο έχει διαβρώσει την παραδοσιακή θέση της Αργεντινής στην περιφέρεια, ως χώρα με συγκριτικά υψηλό επίπεδο. Το πραγματικό κατά κεφαλή εισόδημα είναι σήμερα στα επίπεδα του 1974. Η σημαντική άνοδος του ΑΕΠ κατά 127%

μεταξύ 1949 και 1974 ξεχωρίζει έντονα από την νωθρή ανάπτυξη του 55% από το 1974 έως σήμερα.

Σε αντίθεση με τη Νότια Κορέα, η οικονομία της Αργεντινής δεν καταρρέει λόγω αναπόφευκτου ανταγωνισμού με μεγάλες επιχειρήσεις, αλλά χάνει συνεχώς τη θέση της στην παγκόσμια οικονομία. Το ίδιο συμβαίνει και με τις νέες περιφερειακές χώρες οι οποίες κινούνται, όπως η Ρωσία, προς την κατεύθυνση της καπιταλιστικής παλινόρθωσης και η οικονομική βιωσιμότητα της οποίας υποστηρίζεται από μια συστηματική καταστροφή των οικονομικών επιτευγμάτων του παρελθόντος. Επίσης για πρώτη φορά οι χώρες αυτές έρχονται αντιμέτωπες με καταστάσεις ακραίας φτώχειας, τυπικό χαρακτηριστικό των οικονομιών της αδύναμης περιφέρειας.

Αλλά αυτό το είδος ύφεσης δεν αποτελεί νεωτερισμό του καπιταλισμού, ενός συστήματος δομημένου γύρω από τα κέρδη και τη ροή κεφαλαίων προς τους τομείς και γεωγραφικούς χώρους που υπόσχονται τις μεγαλύτερες αποδόσεις. Μέσα στην αρχιτεκτονική σταθερότητας που ξεχωρίζει τα ιμπεριαλιστικά από τα περιφερειακά έθνη, μια μεταβλητή γεωμετρία κυβερνά την υπανάπτυξη η οποία δημιουργεί την αναδιανομή, τις ανόδους και πτώσεις στον εσωτερικό χώρο των αποκλεισμένων εθνών.

4.6 Κράτος μαφίας

Η σοβαρότητα της οικονομικής κρίσης της Αργεντινής έχει οδηγήσει πολλούς αναλυτές να ερευνήσουν το επίπεδο της πολιτικής και τα αίτια της. Κάποιοι διανοούμενοι υποστηρίζουν ότι η κατάπτωση στην Αργεντινή προέρχεται από την θεσμική αστάθεια που δημιουργήθηκε από την παγίωση του κράτους μαφίας. Αλλά ακόμα και εάν είναι

εμφανές ότι η επιταχυνόμενη σήψη του πολιτικού κλίματος προκλήθηκε από δωροδοκίες, ξέπλυμα χρήματος και ναρκοδιακίνηση, αυτές οι αποσυνθετικές δυνάμεις είναι συνέπεια της συνεχιζόμενης οικονομικής κατάρρευσης η οποία συστηματικά καταστρέφει τους κανόνες του παιχνιδιού τους οποίους οι διάφοροι ευκατάστατοι τομείς ενισχύουν και ταυτόχρονα υπονομεύει στα μάτια του πληθυσμού το κύρος των κομμάτων της άρχουσας τάξης.

Η πίστη ότι η διαφθορά είναι ανταγωνιστική προς την καπιταλιστική οικονομική ανάπτυξη εμπνέεται από μια ιδανική άποψη του συστήματος την οποία αναπαράγει μια μίξη των νόμιμων και παράνομων τομέων των επιχειρήσεων. Είναι αρκετό να παρατηρήσει κανείς την βαρύτητα που έχει στο οικονομικό σύστημα των ΗΠΑ η οικονομία εγκλήματος ή την κατάρρευση των σκιωδών επιχειρήσεων στις προσφάτως εκβιομηχανισμένες χώρες, όσον αφορά το εύρος των επενδύσεων, για να επιβεβαιώσει το γεγονός.

Είναι αστήριχτη φαντασία το ότι το ΔΝΤ και η Παγκόσμια Τράπεζα δίνουν βραβεία για διαφάνεια. Εάν δεν ήταν η IBM, η Siemens, η Telefonica ή η Iberia τότε ποιός προώθησε τη σύναψη ληστρικών συμβάσεων με το κράτος. Οι πρεσβείες των ΗΠΑ και των Ευρωπαϊκών κρατών δεν ευνόησαν αυτές τις λειτουργίες; Η διαφθορά τρέφεται από την αναζήτηση για μεγαλύτερο κέρδος η οποία κυριαρχεί σε όλες τις καπιταλιστικές δραστηριότητες και επηρεάζει την ανταγωνιστική τύφλωση που υπονομεύει αυτές τις διαδικασίες. Σε αρκετές περιπτώσεις επιταχύνει τη συγκέντρωση κεφαλαίου και σε άλλες διαιωνίζει την κρίση.

Μια άλλη θεματική προσέγγιση πολλών αναλυτών προς την παρούσα κρίση είναι η διερεύνηση πολιτισμικών αιτιών, ανακινώντας τα παλιά ερωτήματα σχετικά με το χαρακτήρα των Αργεντινών. Όλες αυτές

οι απόψεις επισημαίνουν την έλλειψη εθνικού σχεδίου. Κριτικάρεται ο «Ιθαγενής Χαρακτήρας» του πληθυσμού καθώς και η έλλειψη εργασιακής κουλτούρας. Αλλά σε αυτές τις επίπονες εξηγήσεις υποτίθεται ότι κάθε πολίτης συμβολιζόμενος ως ένα είδος κοινωνικού τύπου, έχει την ίδια ευθύνη για τη σημερινή κρίση με τους πανίσχυρους κατόχους του πλούτου. Αυτό αγνοεί το γεγονός ότι η άρχουσα τάξη είναι αυτή που καθορίζει και ενορχηστρώνει την οικονομική πολιτική. Είναι απλά λανθασμένο αυτοί να καταλογίζουν τις αποτυχίες σε ολόκληρο τον πληθυσμό.

Φυσικά η οικονομική κατάπτωση μιας χώρας όπως η Αργεντινή με τόσες πλουτοπαραγωγικές πηγές έχει ιστορικά θεμέλια. Αλλά αυτά δεν συνδέονται με το ταμπεραμέντο των κατοίκων. Αντίθετα συνδέονται με τον αγροτικό μετασχηματισμό της Αργεντινικής κοινωνικής δομής κατά τη διάρκεια του 19ου αιώνα, με τις μετέπειτα οικονομικές στρεβλώσεις ενός επιδοτούμενου εκβιομηχανισμού και με την πρόσφατη συστηματική μεταφορά πλουτοπαραγωγικών πόρων έξω από τη χώρα.

Η ίδια κατάσταση επικρατεί στις περισσότερες υπανάπτυκτες χώρες οι οποίες στερούνται «μιας επιχειρηματικής τάξης η οποία να ρισκάρει και να καινοτομεί.» Αλλά αυτό που είναι πιο σημαντικό δεν είναι η συμμόρφωση με αυτή την πραγματικότητα: δεν πρέπει να υποτεθεί ότι αυτό είναι το πεπρωμένο ούτε ότι τίποτα δεν αναμένεται από τις ομάδες οι οποίες παραδοσιακά διαχειρίζονται την εξουσία.

Το μέλλον της χώρας εξαρτάται από τη δράση των λαϊκών αυτών κομματιών του πληθυσμού που αν και βρίσκονται σε πλήρη κοινωνική υποχώρηση έχουν μάθει πώς να διατηρούν τις παλιές παραδόσεις της πάλης και να ενσωματώνουν νέες μορφές αντίστασης σε αυτές. Οι εργαζόμενοι και οι άνεργοι συνιστούν τη μόνη κοινωνική δύναμη που

είναι ικανή να δημιουργήσει μια εναλλακτική πρόταση για να ξεπεραστεί η παρούσα κρίση.

4.7 Προτάσεις για αλλαγή

Δεν υπάρχει τίποτα που να μπορεί να βελτιώσει την οικονομία της Αργεντινής σε ότι αφορά τους απλούς πολίτες εκτός και αν το επίπεδο της υλικής ευημερίας για τις πλατιές μάζες αποκατασταθεί στο επίπεδο της δεκαετίας του 1970. Αυτό είναι ένα συμπέρασμα που αποφεύγουν όλοι οι νεοφιλελεύθεροι οικονομολόγοι, οι οποίοι προτείνουν τη συνέχιση της προσαρμογής, και όλοι οι μη φιλελεύθερους, οι οποίοι επικεντρώνονται σε μια λύση που θα στηρίζεται στην ανταγωνιστικότητα ή στον δασμολογικό προστατευτισμό.

Η διασφάλιση ενός κατώτατου εισοδήματος για τους ανέργους και η αύξηση των μισθών και των συντάξεων για την ενδυνάμωση της αγοραστικής δύναμης είναι μια απαραίτητη συνθήκη οποιασδήποτε προοδευτικής εναλλακτικής λύσης στην παρούσα κυβερνητική πορεία. Η εμπιστοσύνη των καταναλωτών θα αποκατασταθεί αν ανακληθούν οι μετασχηματισμοί του εργατικού δυναμικού και διασφαλιστεί η σταθερότητα της εργασίας και όχι περιμένοντας για τη «μετάγχιση» των κερδών που οι επιχειρήσεις έχουν αποκτήσει.

Ο Cavallo επιμένει στην εισαγωγή ενός φόρου στους τρέχοντες λογαριασμούς, την απόδοση των οποίων οι τράπεζες που έχουν καταφέρει να μειώσουν σε βάρος των μικρών επιχειρήσεων, ή μετατρέποντας τη φορολογία και επιτρέποντας τμηματικές πληρωμές από τις μεγάλες επιχειρήσεις ενώ ταυτόχρονα διατηρείται ένα οπισθοδρομικό ποσοστό ΦΠΑ. Μια άμεση βελτίωση του επιπέδου ζωής για τους μισθωτούς και τους ανέργους είναι απαραίτητη για τη μείωση του

χάσματος των εισοδημάτων που χωρίζει το πλουσιότερο 10% από το φτωχό κομμάτι του πληθυσμού, ένα χάσμα το οποίο αυξήθηκε κατά 57% τα τελευταία χρόνια.

4.8 Πλουτοπαραγωγικές πηγές

Μήπως υπάρχει έλλειψη πόρων για αυτές τις αλλαγές; Αν κάποιος κοιτάξει τους ωφελημένους του μοντέλου θα ανακαλύψει γρήγορα ποιος οικειοποιήθηκε αυτά που αφαιρέθηκαν από τα εισοδήματα των εργαζομένων. Ενώ η χώρα βρίσκεται σε απόλυτη οικονομική μιζέρια 4 Αργεντινοί φιγουράρουν στη λίστα των 538 πλουσιότερων ανθρώπων του κόσμου (Perez Companc, Rocca, Noble και Fortbat). Πολλοί συνδικαλιστές και κοινωνικοί ηγέτες έχουν καταδείξει ότι με την εξάλειψη των «κλοπών» των μεγάλων επιχειρήσεων (αξίας \$20 δις) και με την επανεισαγωγή των εισφορών των εργοδοτών στο ασφαλιστικό, τα ποσά τα οποία είναι απαραίτητα για την εφαρμογή σχεδίων εκτάκτου ανάγκης για την υποστήριξη της απασχόλησης και της οικογένειας μπορούν να συγκεντρωθούν αμέσως.

Από αυτή την άποψη ένα πρόγραμμα οικονομικού μετασχηματισμού δεν μπορεί να προωθηθεί χωρίς πρώτα να εξαλειφθούν οι σπάταλες ιδιωτικοποιήσεις με μια επανάκτηση κρατικού ελέγχου όλων των στρατηγικών επιχειρήσεων. Μπορεί να λεχθεί ότι τέτοιες πρωτοβουλίες συνιστούν παραβίαση των συμβάσεων. Αλλά μήπως κατά την τελευταία δεκαετία τηρήθηκαν όλοι οι νόμοι οι οποίοι προστάτευαν τα εργασιακά, κοινωνικά και συνταξιοδοτικά δικαιώματα; Η μόνη διαφορά θα ήταν ότι τώρα για πρώτη φορά η νομοθετική-δικαστική αστάθεια θα στρεφόταν εναντίον αυτών που πλούτισαν χρησιμοποιώντας τους νόμους του κράτους για το δικό τους συμφέρον.

Οπωσδήποτε μια τέτοια απόφαση θα επέφερε οικονομικά αντίποινα αλλά δεν πρέπει να ξεχνάμε ότι οι ηλεκτροπαραγωγικές μονάδες, οι βιομηχανίες πετρελαίου και τα τηλεπικοινωνιακά δίκτυα δεν μπορούν να μεταφερθούν έξω από τη χώρα. Σε κάθε περίπτωση το πιο σημαντικό θέμα για την οικονομία της Αργεντινής αποτελεί το εθνικό χρέος. Όσο αυτό παραμένει, η καθημερινή πίεση από τους πιστωτές στα δημόσια οικονομικά δεν θα αφήνει περιθώρια για την υιοθέτηση μέτρων που θα συντελέσουν στην άνοδο του βιοτικού επιπέδου των πλατιών μαζών. Έτσι κάτω από τις παρούσες συνθήκες είναι πιο συμφέρον να κηρυχθεί παύση πληρωμών παρά μια παθητική αναμονή της επόμενης κρίσης που θα σημάνει την χρεωκοπία. Μια τέτοια κήρυξη θα συνιστούσε μια κυρίαρχη πράξη που θα επέτρεπε τον επαναπροσανατολισμό των πόρων προς προτεραιότητες κοινωνικών δαπανών και οικονομικής αναζωογόνησης.

Είναι συνηθισμένο να υποθέσει κάποιος ότι αυτό το μέτρο θα έκανε οριακή τη θέση της χώρας στις διεθνείς αγορές. Αλλά αυτό δεν έχει συμβεί ήδη μέσω της κυβέρνησης η οποία προσπαθεί να τηρήσει ανέφικτες υποσχέσεις; Κάποιοι επίσης προειδοποιούν για τη φυγή του ξένου κεφαλαίου ξεχνώντας ότι όλες οι συμφωνίες εξυπηρέτησης του χρέους δεν προβλέπουν επιστροφή των \$100 δις που έχουν δοθεί ως εγγύηση κατατεθειμένα έξω από τη χώρα. Ο κύριος όγκος των πιστωτών δεν είναι κάποιοι σωτήρες αλλά συγκεκριμένες ομάδες επιχειρηματιών διεσπαρμένες σε όλη τη χώρα.

Υπάρχουν πολλές τακτικές για την αντιμετώπιση της παύσης πληρωμών ενός απατηλού χρέους. Η βιβλιοθήκη

νομικών αιτίων για την δικαιολόγηση αυτής της μεθόδου είναι τεράστια. Η μόνη πραγματική πρόκληση έγκειται στην αντικατάσταση πομπωδών διακηρύξεων με συγκεκριμένες ενέργειες. Αλλά πρέπει να γνωρίζουμε ότι ο αγώνας ενάντια στους πιστωτές είναι δυνατός μόνο αν υιοθετηθεί ως μέρος ενός ολοκληρωμένου σχεδίου οικονομικής αναδιοργάνωσης. Η παρούσα συζήτηση για την οικονομική πολιτική κυριαρχείται από τις αντιφιλελεύθερες προτάσεις της αντιπολίτευσης ενάντια στο επικρατούν μοντέλο. Σε αυτές τις συζητήσεις ο καπιταλισμός θεωρείται ως μια αδιαμφισβήτητη πραγματικότητα, αποτρέποντας κάθε μελέτη της ιδέας ότι το σύστημα δημιουργεί περιοδικές κρίσεις οι οποίες κάνουν την πλειοψηφία του πληθυσμού να υποφέρει.

Επομένως κάποιος πρέπει να σκεφθεί μια τρίτη σοσιαλιστική επιλογή η οποία δείχνει προς την κατεύθυνση ξεπερασμού της τυραννίας της αγοράς μέσα από δημοκρατικό προγραμματισμό. Μια δημοφιλής εναλλακτική πρόταση που συνίσταται σε βελτίωση της αγοραστικής δύναμης του πληθυσμού, αντιστροφή των ιδιωτικοποιήσεων και παύση πληρωμών, αποτελεί το σημείο εκκίνησης μιας προοπτικής κοινωνικής απελευθέρωσης.

Κεφάλαιο 5^ο «Ελληνική Κρίση»

5.1 Ελληνική κρίση χρέους 2010-2013

Στα μέσα του 2010, και μετά τις αποκαλύψεις ότι το δημοσιονομικό έλλειμμα της Ελλάδας έκλεισε για το 2009 σε επίπεδα πολύ πάνω από αυτά που θα καθιστούσαν το δημόσιο χρέος βιώσιμο, η ελληνική κυβέρνηση αδυνατούσε να δανειστεί με λογικά επιτόκια από τις αγορές για τη χρηματοδότηση του τρέχοντος δημοσιονομικού ελλείμματος και την αναχρηματοδότηση του χρέους. Αποτέλεσμα ήταν ο άμεσος κίνδυνος χρεοκοπίας και στάσης πληρωμών του Ελληνικού Δημοσίου. Η προσπάθεια της κυβέρνησης να ανακτήσει την αξιοπιστία της χώρας στις διεθνείς αγορές και να πετύχει μείωση των επιτοκίων οδήγησε σε λήψη μέτρων μείωσης των δαπανών, τα οποία δεν κατάφεραν να ανατρέψουν το αρνητικό κλίμα. Κατόπιν αυτών η Ελλάδα κατέφυγε στη βοήθεια του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου, της Ευρωπαϊκής Ένωσης και της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας, που συγκρότησαν από κοινού μηχανισμό βοήθειας για την Ελλάδα. Η ανακοίνωση της προσφυγής στον μηχανισμό στήριξης έγινε στις 23 Απριλίου 2010 από τον πρωθυπουργό ο οποίος βρισκόταν εκείνη την ημέρα στο Καστελόριζο[1]. Η χρηματοδότηση από τον μηχανισμό στήριξης έγινε υπό τους όρους ότι η Ελλάδα θα λάβει μέτρα δημοσιονομικής προσαρμογής και, ειδικότερα, υπό τους όρους ότι θα λάβει μέτρα δημοσιονομικής εξυγίανσης. Με τη χρηματοδότηση από το μηχανισμό αποφεύχθηκε ο άμεσος κίνδυνος χρεοκοπίας της Ελλάδας, που θα είχε πιθανές ανεξέλεγκτες συνέπειες και για όλη τη ζώνη του ευρώ. Τα πρώτα μέτρα ανακοινώθηκαν από τον πρωθυπουργό την Κυριακή 2 Μαΐου 2010. Η Ελληνική οικονομία συνέχισε να βρίσκεται σε κατάσταση δημοσιονομικής ανισορροπίας και το επόμενο διάστημα με

αποτέλεσμα ένα χρόνο μετά, τον Ιούνιο του 2011, η κυβέρνηση να καταφύγει στην ψήφιση του μεσοπρόθεσμου προγράμματος, που περιλάμβανε νέα μέτρα λιτότητας και περικοπές. Επίσης τέθηκε θέμα αξιοποίησης της δημόσιας περιουσίας και αναδιάρθρωσης ή «κουρέματος» του χρέους με σκοπό τη μακροπρόθεσμη μείωση του χρέους σε βιώσιμα επίπεδα. (Βικιπαίδεια)

5.2 Αίτια της κρίσης χρέους

Η περίοδος μετά το 1974 υπήρξε περίοδος μεγάλου δανεισμού για την Ελλάδα με συνέπεια τη γρήγορη διόγκωση του χρέους. Μεταξύ του 1980 και 1993 το χρέος εκτινάχτηκε από 28,6% σε 111,6% του ΑΕΠ.[2][3][4] Το έλλειμμα την ίδια περίοδο ήταν επίσης υψηλό. Μετά το 1993 η οικονομία μπήκε σε έναν πιο ομαλό δρόμο με στόχο να ικανοποιήσει τα κριτήρια σύγκλισης της συνθήκης του Μάαστριχτ. Χάρη στην επίτευξη υψηλότερων ρυθμών ανάπτυξης και αποκρατικοποιήσεων το χρέος άρχισε να μειώνεται ελαφρά ως ποσοστό του ΑΕΠ και το έλλειμμα έπεσε μέχρι το 1999 κάτω από 3%, πετυχαίνοντας τελικά η Ελλάδα να γίνει μέλος της ΟΝΕ. Αργότερα αποκαλύφθηκε πως οι σχετικά υψηλές επιδόσεις που παρουσιάζονταν αυτή την περίοδο οφείλονταν σε αποκρύψεις ελλειμμάτων και δανείων, πρακτική που ονομάστηκε δημιουργική λογιστική, στην υλοποίηση της οποίας βοήθησε και η τράπεζα επενδύσεων Goldman Sachs.[5]

Το φθινόπωρο του 2004, ο τότε υπουργός οικονομικών Γιώργος Αλογοσκούφης προχώρησε σε οικονομική απογραφή κατόπιν πίεσης από την Eurostat. Η απογραφή αποκάλυψε αποκρύψεις δαπανών της προηγούμενης κυβέρνησης με αποτέλεσμα να αναθεωρηθούν τα ελλείμματα των προηγούμενων ετών προς τα πάνω. Το γεγονός αυτό οδήγησε σε μείωση της αξιοπιστίας της χώρας και σε τριετή επιτήρηση από την Ε.Ε.. Την ίδια χρονιά η Eurostat προχώρησε σε αναθεώρηση παλαιότερων ελλειμμάτων της Ελλάδας, από τα οποία προέκυπτε ότι η Ελλάδα δεν ικανοποιούσε ποτέ τα κριτήρια σύγκλισης του Μάαστριχτ αφού ακόμα και την κρίσιμη χρονιά του 1999 εξακολουθούσε να έχει έλλειμμα πάνω από 3% [6][7]

Την τριετία 2004-2007 το χρέος ως ποσοστό του ΑΕΠ μειώνεται ενώ σημειώνονται υψηλοί ρυθμοί ανάπτυξης με το εθνικό εισόδημα να αυξάνεται κατά 12-15 δισ. τον χρόνο. Από το φθινόπωρο του 2008 όμως, λόγω της παγκόσμιας οικονομικής κρίσης που ξέσπασε τότε, η ελληνική οικονομία εκτροχιάζεται και το έλλειμμα άλλα και το χρέος αρχίζουν να αυξάνονται με γρήγορους ρυθμούς.[3]

Τον Νοέμβριο του 2010 η Eurostat προχώρησε σε αναθεώρηση των ελληνικών ελλειμμάτων των τελευταίων ετών. Σύμφωνα με τα στοιχεία αυτά το έλλειμμα του 2006 τοποθετήθηκε στο 5,7% του ΑΕΠ (12,1 δισ. ευρώ), του 2007 στο 6,4% του ΑΕΠ (14,4 δισ. ευρώ), του 2008 στο 9,4% του ΑΕΠ (22,3 δισ. ευρώ) και του 2009 στο 15,4% του ΑΕΠ (36,1 δισ. ευρώ). Αντίστοιχα αναθεωρήθηκε προς τα πάνω και το χρέος, με το χρέος του 2009 να αναθεωρείται στο 126,8% του ΑΕΠ που αντιστοιχεί σε 298 δις Ευρώ.[8]

5.3 Η κρίσιμη περίοδος

Έχοντας διαμορφωθεί ένα δυσάρεστο κλίμα για την ελληνική οικονομία ο πρωθυπουργός Κώστας Καραμανλής, που κυβερνούσε με μία μικρή πλειοψηφία 152 βουλευτών, εξαγγέλλει πρόωρες εκλογές για τις 4 Οκτωβρίου 2009. Για την απόφασή του αυτή κατηγορήθηκε από τους αντιπάλους του, πως με τις εκλογές είχε σκοπό να αποδράσει από την πολύ δύσκολη κατάσταση που διαμορφωνόταν. Τις εκλογές κέρδισε το ΠΑΣΟΚ με υποσχέσεις για αυξήσεις μισθών στα όρια του πληθωρισμού συνοδευόμενες από την δήλωση «λεφτά υπάρχουν».

Υπουργός οικονομικών ανέλαβε ο Γιώργος Παπακωνσταντίνου ο οποίος κλήθηκε να αντιμετωπίσει μία δραματική κατάσταση. Στις 20

Οκτωβρίου του 2009 ανακοίνωσε στο ECOFIN ότι το έλλειμμα για το 2009 θα εκτιναχτεί στο 12,5% από 6% που το υπολόγιζε η προηγούμενη κυβέρνηση[10] (τελικά το 2010 αναθεωρήθηκε στο 15,4%). Δύο μέρες μετά ο οίκος αξιολόγησης Fitch υποβάθμισε την Ελλάδα από Α σε Α-.[11]

Παρόλα αυτά η κυβέρνηση απέφυγε να προχωρήσει άμεσα σε λήψη μέτρων δημοσιονομικής εξυγίανσης, με σκοπό να καθυστερήσει τις αγορές. Στο επόμενο διάστημα προχώρησε σε εφαρμογή προεκλογικών της υποσχέσεων, όπως η καταβολή του επιδόματος αλληλεγγύης σε κοινωνικές ομάδες με χαμηλό εισόδημα.[12] [13] Συνεπώς σ' ένα βαθμό στις προεκλογικές υποσχέσεις της κυβέρνησης, ήταν και ο προϋπολογισμός για το 2010, που κατατέθηκε στη βουλή στις 20 Νοεμβρίου 2009, ο οποίος περιλάμβανε αυξήσεις, στα όρια του πληθωρισμού, σε χαμηλούς μισθούς και συντάξεις. Ο προϋπολογισμός περιείχε επίσης μέτρα μείωσης δαπανών με περιστολή κρατικής σπατάλης και περικοπές σε λειτουργικές δαπάνες ενώ υπολόγιζε αύξηση εσόδων, κυρίως μέσω της αντιμετώπισης της φοροδιαφυγής.[14][15]

Λίγο μετά την κατάθεση του προϋπολογισμού υπήρξε νέα αρνητική εξέλιξη που αφορούσε την πιστοληπτική ικανότητα της Ελλάδας. Στις 8 Δεκεμβρίου ο οίκος Fitch υποβάθμισε για δεύτερη φορά την ελληνική οικονομία στο επίπεδο BBB+.[16] Με την σειρά του ο οίκος Standard and Poor's προχώρησε στις 16 Δεκεμβρίου σε υποβάθμιση της ελληνικής οικονομίας, κρίνοντας το πρόγραμμα της κυβέρνησης για τη δημοσιονομική εξυγίανση της χώρας ανεπαρκές.[17] Ακολούθησε τρίτη υποβάθμιση της ελληνική οικονομίας, στις 23 Δεκεμβρίου, αυτή την φορά από τον οίκο Moody's.[18]

Από τα μέσα Ιανουαρίου του 2010 ξεκίνησε μία συνεχής άνοδος των spreads, που αναφερόταν συχνά στον τύπο ως ράλι ή κούρσα των spreads. Στις 21 Ιανουαρίου του 2010 το spread των 10ετών ομολόγων ξεπέρασε τις 300 μονάδες[19] και στη συνέχεια ακολούθησε έντονα αυξητική πορεία ξεπερνώντας ακόμα και τις 1000 μονάδες τον Απρίλιο του 2010.[20][21][22]

Κεφάλαιο 6^ο «Κυπριακή Κρίση»

6.1 Κυπριακή οικονομική κρίση 2012-2013

Η οικονομική κρίση που ξεκίνησε το 2012, υπήρξε η μεγαλύτερη οικονομική κρίση που γνώρισε η Κυπριακή Δημοκρατία. Κύρια αιτία της κρίσης υπήρξε η μεγάλη έκθεση των κυπριακών τραπεζών σε ελληνικά ομόλογα, που κουρεύτηκαν την άνοιξη του 2012.

Τον Σεπτέμβριο του 2011, η κυπριακή οικονομία υποβαθμίστηκε απ' όλους τους μεγάλους οίκους αξιολόγησης. Είχε προηγηθεί η μεγάλη έκρηξη στη βάση «Ευάγγελος Φλωράκης». Παρά τον χαμηλό της πληθυσμό και τη μικρή της οικονομία, η Κύπρος έχει ιδιαίτερα ανεπτυγμένο τραπεζικό κλάδο. Μετά το κούρεμα του ελληνικού χρέους, η έκθεση των κυπριακών τραπεζών σ' αυτό άγγιξε τα 22δισ €, πόσο μεγαλύτερα από το εγχώριο προϊόν της Κύπρου. Το διακρατικό δάνειο που είχε λάβει η Κύπρος από τη Ρωσία ύψους 2,5 δισ ευρώ, ικανό για να καλύψει τις δανειακές ανάγκες της Κύπρου μέχρι το πρώτο τρίμηνο του 2013, ήταν πλέον ανεπαρκές.

6.2 Μνημόνιο

Μετά από την υποβάθμιση της κυπριακής οικονομίας από τον οίκο Moody's, στις 13 Μαρτίου 2012, και από τον οίκο Fitch, στις 25 Ιουνίου 2012, η Κύπρος αιτήθηκε την ένταξή της στον Ευρωπαϊκό μηχανισμό στήριξης. Αντιπροσωπεία της τρόικας κατέφθασε στην Κύπρο, στις 25 Ιουνίου 2012, και διαπραγματεύτηκε με την κυβέρνηση του νησιού τους όρους του δανείου. Η κυπριακή κυβέρνηση εξέφρασε τη διαφωνία της

στο αρχικό σχέδιο και οι διαπραγματεύσεις συνεχίστηκαν τους επόμενους μήνες. Στις 30 Νοεμβρίου 2012, η κυπριακή κυβέρνηση συμφώνησε με την τρόικα τους όρους διάσωσης της κυπριακής οικονομίας, απομένοντας μόνο να συμφωνηθεί το ακριβές ποσό της αναχρηματοδότησης των τραπεζών. Η συμφωνία περιλάμβανε λήψη μέτρων, όπως περικοπές σε μισθούς και κοινωνικές παροχές, επιπλέον φορολόγηση ειδών πολυτελείας, καυσίμων, τυχερών παιχνιδιών κλπ.

Στις 16 Μαρτίου 2013 επήλθε συμφωνία με την κυπριακή κυβέρνηση στο ποσό των 10 δις €. Αποφασίστηκε επίσης να αντληθούν επιπλέον 5,8 δις € με φορολόγηση- κούρεμα των καταθέσεων στις κυπριακές τράπεζες. Το κούρεμα ορίστηκε στο 6,7% για καταθέσεις έως 100.000 € και 9,9% για καταθέσεις που υπερβαίνουν τα 100.000 €. Η συμφωνία απορρίφθηκε από το κυπριακό κοινοβούλιο στις 19 Μαρτίου 2013 με 36 ψήφους κατά (19 ΑΚΕΛ, 8 ΔΗΚΟ, 5 ΕΔΕΚ, 2 ΕΥΡΩΚΟ, 1 Κίνημα Οικολόγων Περιβαλλοντιστών, 1 ανεξάρτητος) 19 αποχές (ΔΗΣΥ) και μία απουσία.

Σε μία δραματική συμφωνία διάσωσης της κυπριακής οικονομίας κατέληξε το Eurogroup ύστερα από 10ωρες ταραχώδεις διαβουλεύσεις που ολοκληρώθηκαν τα ξημερώματα του Σαββάτου.

Οι διεθνείς δανειστές συμφώνησαν στη χορήγηση δανείου περίπου 10 δισεκατομμυρίων προς την Κύπρο και επιπλέον την άμεση άντληση ποσού 5,8 δισεκατομμυρίων μέσω κλιμακωτής φορολόγησης - κουρέματος- των καταθέσεων, μέτρο που επιβάλλεται για πρώτη φορά σε κράτος - μέλος της ευρωζώνης. Θα ισχύει για τα ποσά που ανήκουν τόσο σε Κυπρίους, όσο και σε ξένους καταθέτες. Στους καταθέτες που θα υποστούν απώλειες θα δοθούν μετοχές τραπεζικών οργανισμών ύψους ανάλογου των απωλειών ώστε να αποτραπούν εκροές κεφαλαίων.

Πέραν του «κουρέματος», αποφασίστηκε επίσης οι τόκοι επί των καταθέσεων να φορολογηθούν με 20-25%, ενώ ο εταιρικός φόρος στην Κύπρο θα αυξηθεί από το 10 στο 12,5%.

Αγωνία για το άνοιγμα των τραπεζών

Την ίδια στιγμή η κυπριακή κυβέρνηση έχει λάβει όλα τα μέτρα ώστε να καταστούν αδύνατες μεγάλες εκταμιεύσεις ποσών με ηλεκτρονικό τρόπο πριν από το άνοιγμα των τραπεζών την Τρίτη.

Ήδη σήμερα πολλοί Κύπριοι έσπευσαν σε τραπεζικά υποκαταστήματα και ΑΤΜ για να σηκώσουν τα χρήματά τους, αλλά χωρίς αποτέλεσμα. Εντός του τριημέρου, και οπωσδήποτε πριν από την Τρίτη, θα πρέπει να συγκληθεί εκτάκτως η Βουλή για να εγκρίνει τα νομοσχέδια, που θέτουν σε εφαρμογή τις αποφάσεις που λήφθηκαν στο Eurogroup.

Οι εξελίξεις στον κυπριακό τραπεζικό τομέα δεν επηρεάζουν τις καταθέσεις στις εν Ελλάδι δραστηριοποιούμενες κυπριακές τράπεζες όπως διαβεβαίωσε εκ μέρους της ΕΚΤ ο Γκέοργκ Άσμουσεν.

Δεν ισχύουν στην Ελλάδα

Το μεσημέρι του Σαββάτου ο Γιάννης Στουρνάρας επιβεβαίωσε ότι έχει διασφαλιστεί πλήρως το ελληνικό τραπεζικό σύστημα από τις επιπτώσεις της απόφασης. Ο κ. Άσμουσεν ξεκαθάρισε ότι τα ανωτέρω μέτρα δεν πρόκειται να ισχύσουν στις θυγατρικές Κυπριακών τραπεζών στην Ελλάδα και ότι αυτές οι θυγατρικές θα απορροφηθούν από ελληνικό τραπεζικό οργανισμό. Επίσης, αποσαφηνίστηκε ότι από την εφαρμογή αυτού του μέτρου δε θα υπάρξει επιπρόσθετο κόστος για την ελληνική πλευρά και ότι δε θα θιγεί η βιωσιμότητα του ελληνικού χρέους.

Απέτρεψε την άτακτη χρεοκοπία

Ο Υπουργός Οικονομικών της Κύπρου κ. Μ. Σαρρής περιέγραψε την πολιτική συμφωνία του Eurogroup ως «μια ιστορικά δύσκολη απόφαση ευθύνης», η οποία παρά τις οδυνηρές πτυχές της, αποτρέπει την «άτακτη χρεοκοπία της και δίνει στην Κύπρο τη δυνατότητα να κάνει με αποφασιστικότητα μια νέα αρχή. Υποστήριξε επίσης ότι αντί του προτεινόμενου από το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο κουρέματος των καταθέσεων κατά 40% επετεύχθη ένα «εφάπαξ τέλος αλληλεγγύης» επί των καταθέσεων.

Ανέφερε ότι ύστερα από τη σκληρή διαπραγμάτευση απεφεύχθησαν νέες περικοπές μισθών και συντάξεων. Επίσης τα Ταμεία Προνοίας ημικρατικών και τραπεζικών οργανισμών διατήρησαν την αυτονομία τους, ενώ αποφεύχθηκε η, όπως τη χαρακτήρισε, χειρίστη εξέλιξη της επιβολής φόρου επί των χρηματοπιστωτικών συναλλαγών.

Απειλήθηκε

αποχώρηση

Υπογράμμισε ότι το τελικό ποσό που θα δοθεί ως βοήθεια στην Κύπρο θεωρείται βιώσιμο και διαχειρίσιμο και δεν θα αποτελέσει δυσβάστακτο βάρος για τις επόμενες γενιές.

Στις διαπραγματεύσεις που διήρκεσαν περισσότερο από δέκα ώρες είχαν τεθεί στο τραπέζι πολύ σκληροί όροι και σύμφωνα με δημοσιογραφικές πληροφορίες υπήρξαν συνεχείς εμπλοκές και ρήξεις στις διαβουλεύσεις, με την Κυπριακή αντιπροσωπεία να αποχωρεί σε κάποιες περιπτώσεις από την τράπεζα των διαπραγματεύσεων.

Μάλιστα, κυκλοφόρησε στους δημοσιογραφικούς κύκλους και η φήμη ότι ο Κύπριος Πρόεδρος Νίκος Αναστασιάδης προειδοποίησε και με αποχώρηση από τη διαπραγμάτευση. Αργότερα ο Κύπριος υπουργός Συγκοινωνιών Τάσος Μητσόπουλος αποκάλυψε ότι η Κύπρος βρέθηκε μπροστά στο ενδεχόμενο να χρεοκοπήσουν άτακτα δύο τράπεζές της.

Ντάισελμπλουμ: Διασφαλίζει τη βιωσιμότητα του χρέους
Την ικανοποίησή του για την επίτευξη συμφωνίας εξέφρασε ο Πρόεδρος του Eurogroup Γερούν Ντάισελμπλουμ, λέγοντας ότι είναι μία συμφωνία που υιοθετήθηκε ομόφωνα, ενώ παράλληλα χαιρέτισε την εποικοδομητική και ρεαλιστική στάση της νέας κυβέρνησης της Κύπρου. Ο Πρόεδρος του Eurogroup τόνισε ότι η συμφωνία προβλέπει τη διασφάλιση της βιωσιμότητας του χρέους στα επίπεδα του 100% ως το 2020, με οικονομική στήριξη που θα φτάνει ως τα 10 δις ευρώ.

Ο κ. Ντάισελμπλουμ σημείωσε ότι ο κυπριακός τραπεζικός τομέας είναι υπερτροφικός σε σχέση με το μέγεθος της κυπριακής οικονομίας (πέντε φορές υψηλότερος από το κυπριακό ΑΕΠ και επτά φορές υψηλότερος λαμβάνοντας υπόψη και τις θυγατρικές τράπεζες στην Ελλάδα). Σημείωσε, επίσης, ότι στόχος είναι η συρρίκνωση του κυπριακού τραπεζικού τομέα, ως το 2018.

Στο πρόγραμμα στήριξης της Κύπρου θα συνεισφέρει και η Ρωσία, όπως εξήγησε ο Ντάισελμπλουμ, σημειώνοντας ωστόσο, ότι η συνεισφορά αυτή «δεν θα είναι ιδιαίτερα υψηλή» και θα περιορισθεί στην

επιμήκυνση της ωρίμανσης των υφιστάμενων δανείων από τη Ρωσία και στη μείωση του επιτοκίου δανεισμού.

Ο Επικεφαλής του ESM Κλάους Ρέγκλινγκ τόνισε ότι η οικονομική στήριξη προς την Κύπρο θα είναι τριετούς διάρκειας και ότι οι σχετικές δόσεις θα καταβάλλονται στη Λευκωσία σε τριμηνιαία βάση.

«Δεν αποβλέπει στην τιμωρία της Κύπρου»

Η φορολογία επί των καταθέσεων που θα εφαρμοσθεί στην Κύπρο στα πλαίσια της δανειακής συνθήκης των 10 δισεκ. ευρώ δεν έχει στόχο να τιμωρηθεί η Μεγαλόνησος, υποστήριξε σήμερα ο επικεφαλής του Γιούρογκρουπ Γιέρεν Ντάισελμπλουμ.

«Δεν τιμωρούμε την Κύπρο», επεσήμανε ο ίδιος, χαρακτηρίζοντας την φορολόγηση ως «ένα πολύ δίκαιο μέτρο για τον επιμερισμό του φορτίου».

Από την πλευρά του και το μέλος του ΔΣ της ΕΚΤ Γιεργκ Άσμουσεν περιέγραψε τη φορολόγηση των καταθέσεων στην Κύπρο ως «κατάλληλο» και «ειδικά επεξεργασμένο» μέτρο για την κατάσταση της οικονομίας της.

Ο Άσμουσεν πρόσθεσε πως αναμένει από την Κύπρο να κυρώσει σε νόμο τη φορολόγηση πριν από την ερχόμενη Τρίτη, όταν θα ξαναλειτουργήσουν οι τράπεζες στη χώρα μετά την αργία της Καθαρής Δευτέρας.

ΔΝΤ: Βιώσιμη πρόταση

Το σχέδιο διάσωσης που συμφωνήθηκε για την Κύπρο είναι οικονομικά υγιές και επιτρέπει στο Διεθνές Νομισματικό Ταμείο να συμβάλει, αλλά είναι πολύ νωρίς για να πούμε το ποσό που θα προσφέρει.

Αυτό δήλωσε η επικεφαλής του ΔΝΤ Κριστίν Λαγκαρντ το Σάββατο μετά το πέρας της συνεδρίασης του Γιούρογκρουπ στις Βρυξέλλες που ήταν αφιερωμένο στο σχέδιο διάσωσης της κυπριακής οικονομίας.

«Πιστεύουμε ότι η πρόταση είναι βιώσιμη για την Κύπρο και η οικονομία της πλήρως χρηματοδοτείται ... Το ΔΝΤ εξετάζει το ενδεχόμενο συμβολής στη χρηματοδότηση αυτού του πακέτου» δήλωσε η κυρία Λαγκάρντ. «Το ακριβές ποσό δεν έχει ακόμη καθοριστεί. Θα χρειαστεί λίγος χρόνος» προσέθεσε στη συνέντευξη τύπου, η επικεφαλής του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου.

2012-2013

Ιδιαίτερα απογοητευτικά είναι και τα στοιχεία του Εμποροβιομηχανικού Επιμελητηρίου Θεσσαλονίκης για τους πρώτους επτά μήνες του 2009, απ' όπου προκύπτει το συμπέρασμα πως ο αριθμός των διαγραφών είναι διπλάσιος από τις εγγραφές. Πιο συγκεκριμένα από τις αρχές του έτους έως και τα τέλη του Ιουλίου συνολικά 1.384 επιχειρήσεις υπέβαλαν αίτηση διαγραφής από τα μητρώα του Επιμελητηρίου, ενώ το ίδιο διάστημα μόλις 584 επιχειρήσεις εγγράφηκαν. Μάλιστα, αξίζει να σημειωθεί ότι τον προηγούμενο χρόνο υπήρχε ισορροπία διαγραφών και εγγραφών, καθώς είχαν καταγραφεί 635 εγγραφές και 635 διαγραφές.

Στο Επαγγελματικό Επιμελητήριο από τις αρχές του έτους έχουν υποβληθεί συνολικά 2.190 αιτήσεις για διαγραφές η πλειοψηφία των οποίων προέρχεται από επιχειρήσεις που δραστηριοποιούνται στον τομέα του εμπορίου, που έχει δεχτεί το ισχυρότερο πλήγμα από την οικονομική κρίση. «Τα εμπορικά καταστήματα είναι αυτά τα οποία κατεβάζουν πρώτα ρολά, καθώς έχουν αυξημένο κόστος λειτουργίας λόγω του ενοικίου, των μισθών των υπαλλήλων, κ.λπ. Αντιθέτως οι επιχειρήσεις παροχής υπηρεσιών εμφανίζονται πιο σταθερές», εξήγησε ο διευθυντής

της αναπτυξιακής εταιρίας του Επαγγελματικού Επιμελητηρίου, οικονομολόγος Παύλος Καζαντζίδης. Όπως επισήμανε ο ίδιος, οι διαγραφές των επιχειρήσεων είναι αυξημένες κατά 10% σε σχέση με πέρυσι, ενώ μειωμένες κατά 10% είναι οι εγγραφές.

«Οι προβλέψεις μας για το μέλλον της αγοράς δείχνουν πως το επόμενο έτος θα αποτελέσει ένα μεταβατικό στάδιο για την οικονομική κρίση και το 2011 η κατάσταση θα σταθεροποιηθεί για τις περισσότερες επιχειρήσεις. Ωστόσο η αγορά δε θα είναι ποτέ ξανά η ίδια, αφού η κρίση θα έχει αφήσει το στίγμα της τόσο στη συμπεριφορά των καταναλωτών όσο και σε αυτήν των εμπόρων», κατέληξε ο ίδιος. (Πηγή: <http://www.thermopilai.org>)

6.3 Απολύσεις

Σύμφωνα με την έρευνα με θέμα «Οι συνέπειες της διεθνούς οικονομικής κρίσης για τις μικρομεσαίες επιχειρήσεις της Θεσσαλονίκης» που εκπόνησε για λογαριασμό του Βιοτεχνικού Επιμελητηρίου Θεσσαλονίκης (ΒΕΘ) η εταιρία δημοσκοπήσεων Interview, την περίοδο από 29 Ιανουαρίου έως 2 Φεβρουαρίου, σε δείγμα 500 μικρομεσαίων επιχειρήσεων -μελών του ΒΕΘ, τρεις στους δέκα επιχειρηματίες έχουν προχωρήσει σε απολύσεις, ενώ μόλις το 3,9% των συμμετεχόντων στην έρευνα απάντησε ότι έκανε προσλήψεις. Το 65,9% δήλωσε ότι διατηρεί σταθερό τον αριθμό των εργαζομένων του. (Πηγή: <http://www.veth.gov.gr>)

6.4 Έρευνα επιχειρήσεων

Σύμφωνα με τα ευρήματα έρευνας του Συνδέσμου Βιομηχανιών Βορείου Ελλάδος που αφορά στις εκτιμήσεις για το δεύτερο εξάμηνο του

έτους, ζοφερή φαίνεται να είναι η εικόνα της βορειοελλαδικής αγοράς. Κατά μέσο όρο περισσότερες από δύο στις τρεις επιχειρήσεις εκτιμούν ότι η κατάσταση στην αγορά θα είναι χειρότερη ή πολύ χειρότερη μέχρι το τέλος του 2009.

Ίδια διαπίστωση ισχύει για την κερδοφορία και την ρευστότητα. Το 83% των επιχειρήσεων αναφέρουν ότι η κρίση επηρέασε αρνητικά ή πολύ αρνητικά την επιχειρηματική τους δραστηριότητα. Τρεις στις τέσσερις επιχειρήσεις του δείγματος θεωρούν ότι έχει επηρεαστεί αρνητικά ή πολύ αρνητικά η οικονομική δραστηριότητα στη Θεσσαλονίκη το πρώτο εξάμηνο φέτος, ενώ επτά στις δέκα εκτιμούν ότι ο κλάδος στον οποίο ανήκουν ακολούθησε φθίνουσα πορεία και έξι στις δέκα σημειώνουν ότι επηρεάστηκε αρνητικά η πορεία υλοποίησης των επενδυτικών τους σχεδίων.

Από την έρευνα προκύπτει επίσης στασιμότητα επενδύσεων τουλάχιστον ως το τέλος του 2009. Επιπλέον:

- Οκτώ στις δέκα δηλώνουν ότι το τελευταίο εξάμηνο «είδαν» αρνητικές επιπτώσεις στα καθαρά κέρδη και πάνω από πέντε στις δέκα προβλέπουν ότι η κατάσταση θα συνεχιστεί ως το τέλος του 2009.
- Οκτώ στις δέκα επιχειρήσεις δηλώνουν ότι μειώθηκε ο τζίρος τους το τελευταίο εξάμηνο, αλλά μόνο τέσσερις στις δέκα εκτιμούν ότι αυτό θα συνεχιστεί ως το τέλος του έτους.
- Έξι στις δέκα δηλώνουν ότι αυξήθηκαν οι ανείσπρακτες επιταγές το τελευταίο εξάμηνο, ενώ συνέχιση της κατάστασης αυτής «βλέπει» αντίστοιχο ποσοστό, γεγονός που εξηγεί τη σημαντική πτώση ρευστότητας των μεταποιητικών επιχειρήσεων το τελευταίο εξάμηνο.
- Οκτώ στις δέκα επιχειρήσεις δήλωσαν ότι προέβησαν σε περικοπές για τη μείωση του κόστους λειτουργίας, ενώ τρεις στις τέσσερις μείωσαν τα

έξοδα για διαφήμιση το πρώτο εξάμηνο φέτος. Αισιόδοξο μήνυμα αποτελεί ότι μόνο μία στις δέκα επιχειρήσεις προέβη σε κατάργηση τομέων επιχειρηματικής δραστηριότητας και στη διακοπή παραγωγής προϊόντων.

Κεφάλαιο 7^ο «Παγκόσμια κρίση»

7.1 Δραματικές προβλέψεις για το 2013

"Ποιος είναι ο κύριος λόγος που επαναστατούμε;" διερωτάται ο συντάκτης του **Vice Motherboard**, [Brian Merchant](#). "Τις περισσότερες φορές, οι κοινωνικές αντιδράσεις είναι απολύτως δικαιολογημένες. Φτώχεια, καταπίεση, στέρηση των εκλογικών δικαιωμάτων.

Η κύρια αιτία όμως, είναι η τροφή που γίνεται ολοένα και πιο ακριβή, ολοένα και πιο σπάνια σε ότι αφορά συγκεκριμένα είδη και προϊόντα", γράφει στη συνέχεια, επικαλούμενος αναλύσεις μιας ομάδας θεωρητικών του Cambridge.

Σύμφωνα με την ομάδα θεωρητικών του Complex Systems Institute του Cambridge, υπάρχει ένα πολύ συγκεκριμένο μοντέλο που αναλύει και επεξηγεί επαρκώς για ποιο λόγο ξέσπασαν οι κοινωνικές αναταραχές του 2008 και του 2011 που συντάραξαν τον πλανήτη.

7.2 Γενεσιουργός αιτία των συγκρούσεων, η πείνα

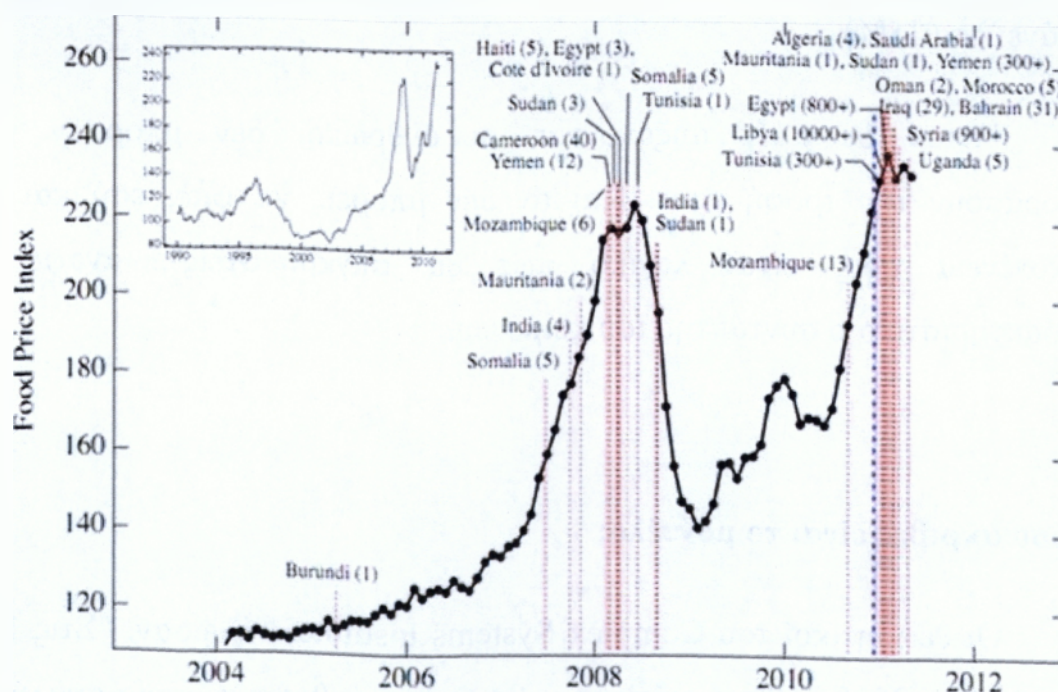
Ο νούμερο ένα παράγοντας που έχει κεντρική και προεξέχουσα θέση στο μοντέλο τους, είναι η πείνα και η κλιμακούμενη προς τα πάνω διατίμηση των τροφίμων. Το μοντέλο τους, αναφέρει ο Merchant, βασίζεται στο ότι υπάρχει ένα ελάχιστο όριο στην παγκόσμια διακύμανση των τιμών των τροφίμων, που αν παραβιαστεί μπορεί να οδηγήσει σε παγκόσμιο χάος.

Το MIT Technology Review, εξηγεί πώς δουλεύει το μοντέλο του CSI (Complex Systems Institute).

"Οι αποδείξεις για την επαλήθευση προέρχονται από δύο πηγές - βάσεις δεδομένων. Η πρώτη βάση δεδομένων προέρχεται από τα Ηνωμένα Έθνη και αναλύει τις τιμές των τροφίμων σε σχέση με το πέρασμα του χρόνου, ο λεγόμενος παγκόσμιος δείκτης τροφίμων του Οργανισμού Τροφίμων και Γεωργίας του ΟΗΕ (Food and Agriculture Organisation of the UN).

Η δεύτερη, έχει να κάνει με τις ημερομηνίες των εξεγέρσεων ανά τον κόσμο, ανεξάρτητα από το αποτέλεσμα τους".

Το MIT παρουσίασε μάλιστα και ένα γράφημα (δείτε στις φωτογραφίες παραπάνω) που απεικονίζει τους δύο παράγοντες και τη μεταξύ τους σχέση.

Merchant για την οικονομική κρίση και ενδεχόμενες αναταραχές σε ένα χρόνο από τώρα

Στο γράφημα, με μαύρες κουκκίδες σημειώνονται οι τιμές των τροφίμων και με κόκκινες γραμμές οι εξεγέρσεις. Με άλλα λόγια, κάθε φορά που η τιμή των τροφίμων του αντίστοιχου δείκτη του ΟΗΕ, η οποία μετρά την μηνιαία μεταβολή στη μέση τιμή ενός "καλαθιού" βασικών ειδών διατροφής, ανεβαίνει **πάνω από το 210**, οι συνθήκες ωριμάζουν για κοινωνικές αναταραχές σε όλο τον κόσμο.

Το CSI διευκρινίζει πως η οποιαδήποτε παραβίαση του ελάχιστου 210, δεν οδηγεί απαραίτητα σε κοινωνικές συγκρούσεις αλλά πολλαπλασιάζει κατά πολύ τις πιθανότητες.

Για εκατομμύρια ανθρώπους σε όλο τον κόσμο, τα έξοδα για τη διατροφή φτάνουν στο 80% των δαπανών τους σε καθημερινό επίπεδο (το αντίστοιχο ποσοστό για τις πλούσιες χώρες του δυτικού κόσμου, φτάνει στο 15%).

"Όταν οι τιμές αυξάνονται, οι άνθρωποι δεν μπορούν να αγοράσουν την τροφή τους. Και αν δεν μπορείς να φας, εσύ και η οικογένεια σου, είναι λογικό πως θα συγκρουστείς", αναφέρει χαρακτηριστικά ο συντάκτης του κειμένου.

Πόσο ακριβές είναι το μοντέλο;

Οι θεωρητικοί του Complex Systems Institute, δήλωσαν. "Στις 13 Δεκεμβρίου 2010 λάβαμε επίσημη κυβερνητική έκθεση, η οποία αναλύει τις επιπτώσεις της παγκόσμιας χρηματοπιστωτικής κρίσης, καθώς και τον

εντοπισμό κινδύνου κοινωνικής αναταραχής και πολιτικής αστάθειας λόγω των τιμών των τροφίμων σε παγκόσμιο επίπεδο".

Τέσσερις ημέρες αργότερα, γράφει ο Brian Merchant, "ο Mohamed Bouazizi αυτοπυρπολήθηκε ως πράξη διαμαρτυρίας στην Τυνησία. Και όλοι ξέρουμε τι συνέβη μετά από αυτό".

Σήμερα, η τιμή του δείκτη τροφίμων κινείται γύρω στο 213 σταθερά. Η χαμηλή παραγωγή καλαμποκιού στις ΗΠΑ, που είναι και ο πιο σημαντικός παραγωγός στον κόσμο, έχει συμβάλει στη διατήρηση των τιμών σε υψηλά επίπεδα.

"Οι πρόσφατες ξηρασίες στις δυτικές Ηνωμένες Πολιτείες απειλούν να προκαλέσουν παγκόσμια καταστροφή," δήλωσε ο Yaneer Bar-Yam, ένας από τους συντάκτες της έκθεσης, στο Al Jazeera.

"Όταν οι άνθρωποι δεν είναι σε θέση να θρέψουν τους εαυτούς τους και τις οικογένειές τους, η εκτεταμένη κοινωνική αναταραχή είναι παραπάνω από σίγουρη.

Είμαστε στα πρόθυρα μιας νέας κρίσης, που θα είναι η τρίτη μέσα σε πέντε χρόνια, και είναι πιθανό να είναι πιθανό να μιλάμε για τη χειρότερη κρίση που έχουμε δει, και μπορεί να προκαλέσει νέες εξεγέρσεις για τα τρόφιμα", αναφέρει ο ίδιος.

Ωστόσο το κόστος των τροφίμων δεν έχει φτάσει στα καταστροφικά επίπεδα που έφτασε την περασμένη χρονιά. Όταν ξέσπασαν οι εξεγέρσεις, ο δείκτης από 220 έφτασε στο 240. Το 2012, ο δείκτης δεν έχει ξεπεράσει το 216.

Η έκθεση αποκαλύπτει ωστόσο, πως μέχρι τον Αύγουστο του 2013, ο δείκτης αυτός θα ανέβει σε σημείο που θα σπάσει κάθε ρεκόρ.

"Έτσι, αν οι τάσεις επαληθευτούν, όπως και τα πολύπλοκα θεωρητικά συστήματα, είμαστε λιγότερο από ένα χρόνο από την αρχή μιας φοβερής παγκόσμιας αναταραχής", αναφέρει ο Merchant.

7.3 Η παγκόσμια ξηρασία φέρνει έξαρση βίας

Για να γίνουν όλα αυτά, θα πρέπει οι καιρικές συνθήκες να ευνοήσουν την ξηρασία. Κάτι που δεν είναι καθόλου παράλογο δεδομένου ότι η παγκόσμια θερμοκρασία έχει ανέβει αισθητά τα τελευταία χρόνια και κύματα καύσωνα πλήττουν τόσο τις ΗΠΑ όσο και τη Ρωσία, τους μεγαλύτερους παραγωγούς και εξαγωγείς σιτηρών στον πλανήτη, οι οποίοι μειώνουν την παραγωγή τους επηρεάζοντας τις παγκόσμιες ισορροπίες στις συναλλαγές τροφίμων.

"Η μέση τιμή των βασικών τροφίμων, όπως το καλαμπόκι θα μπορούσε να υπερδιπλασιάσει τα επόμενα 20 χρόνια σε σύγκριση με το 2010", αναφέρει ο συντάκτης. Οι φτωχοί θα γίνουν ακόμα φτωχότεροι και ευάλωτοι στις κλιματικές αλλαγές.

"Αν η κλιματική αλλαγή συνεχίσει με τους γνωστούς ρυθμούς που καταγράφονται τους τελευταίους μήνες - πράγμα σχεδόν αναπόφευκτο - ο κόσμος οδεύει προς την κοινωνική σύγκρουση".

7.4 Τι πρέπει να γίνει;

"Να αποδεσμευτεί η παγκόσμια παραγωγή βασικών τροφών από τους κερδοσκόπους και να γίνουν οικονομικές μεταρρυθμίσεις σε παγκόσμιο επίπεδο που να ευνοούν την παραγωγή διαφορετικών

προϊόντων. Η πείνα έρχεται. Το ίδιο και οι συγκρούσεις", καταλήγει ο Merchant.

Κεφάλαιο 8^ο «Οι ευκαιρίες μέσα στην κρίση»

Η ιδέα ότι μια οικονομική κρίση μπορεί στην πραγματικότητα να είναι μια επιχειρηματική ευκαιρία μπορεί να ακούγεται παράξενη, αλλά είναι αληθινή. Οι επιτυχημένες εταιρίες γνωρίζουν πώς να εκμεταλλεύονται μια ύφεση για να πάνε την επιχείρησή τους στο επόμενο επίπεδο.

Πρόσφατες έρευνες έδειξαν ότι το 49% των Βρετανών σχεδιάζουν να ξεκινήσουν τις δικές τους επιχειρήσεις σε περίπτωση που απολυθούν. Και γιατί όχι; Πολύ γνωστές, παγκόσμια ανταγωνιστικές εταιρίες γεννήθηκαν σε πολύ δύσκολες οικονομικά εποχές: ο πολύ γνωστός James Dyson ίδρυσε την εταιρία του με ηλεκτρικές σκούπες κατά τη διάρκεια της ύφεσης των αρχών της δεκαετίας του '90, ενώ ο επιχειρηματίας πρότυπο Bill Gates ίδρυσε την Microsoft στην ύφεση του 1975.

Αυτοί οι δύο επιχειρηματίες –και χιλιάδες ακόμα σαν αυτούς σε όλο τον κόσμο– είναι απόδειξη του γεγονότος ότι αν έχεις μια καλή επιχειρηματική ιδέα και είσαι προετοιμασμένος να δουλέψεις σκληρά, η επιτυχία είναι εκεί για να την αρπάξεις. Ακόμα και στην ύφεση.

Καθώς η οικονομική κρίση αγκαλιάζει και την Ελλάδα ολοένα και πιο σφιχτά, το να ξεκινήσεις μια νέα επιχείρηση φαίνεται σαν το τελευταίο πράγμα που πρέπει να σκέφτεται κανείς. Οι οικονομικές και εμπορικές αγορές καταρρέουν, συντάξεις και αποταμιεύσεις μειώνονται ή χάνουν την αξία τους, οι τιμές των ακινήτων βουλιάζουν και η ανεργία ανεβαίνει σε επίπεδα συναγερμού. Η ανεργία των νέων ανεβαίνει ακόμα πιο γρήγορα από το μέσο όρο από το 2006, σύμφωνα με τα στοιχεία της Ελληνικής Στατιστικής Υπηρεσίας –τα τελευταία ποσοστά έδειξαν ότι το 22.3% των νέων από 25-34 είναι άνεργοι όταν ένας στους τρεις

ανθρώπους ηλικίας 24 ετών δεν μπορεί να βρει δουλειά. Και τα νούμερα έχουν ανοδική τάση και για το υπόλοιπο της χρονιάς, χάρη σε μια σειρά απολύσεων στον δημόσιο τομέα.

Γιατί λοιπόν, καταμεσής της κρίσης κάποιος να σκέφτεται να ξεκινήσει μια επιχείρηση;

Πολύ απλά, γιατί τώρα είναι η ώρα για να γίνει η Ελλάδα πιο τολμηρή, όχι λιγότερο. Η ανάπτυξη και οι επενδύσεις είναι ζωτικής σημασίας και ήρθε η ώρα οι Έλληνες επιχειρηματίες να ανέβουν στο προσκήνιο και να μετατρέψουν την σπίθα της ιδέας τους σε πραγματικότητα.

Στατιστικές δείχνουν ότι η πλειοψηφία των νέων ανέργων είναι κατά κάποιο τρόπο εκπαιδευμένοι και εξειδικευμένοι και είναι αυτά τα άτομα που μπορούν τώρα να πάρουν την πρωτοβουλία και να ξεκινήσουν τις δικές τους επιχειρήσεις, ωθώντας προς τα εμπρός και την Ελληνική οικονομία.

Και οι προοπτικές είναι καλές. Έρευνα της Yoodoo.biz, μια εταιρία συμβούλων web για νεοϊδρυόμενες επιχειρήσεις, έδειξε ότι οι επιχειρήσεις που δημιουργήθηκαν κατά τη διάρκεια μιας ύφεσης είναι εξαιρετικά ανθεκτικές – μόλις 0.6% των βρετανικών εταιριών που ιδρύθηκαν το 2009 τέθηκαν υπό καθεστώς πτώχευσης ή εκκαθάρισης, συγκρινόμενο με το 4.5% αυτών που ιδρύθηκαν από το 2000 έως το 2008.

Η ύφεση έχει δημιουργήσει μια νέα γενιά που ξεκινά εταιρίες βασισμένες σε πιο ευέλικτα επιχειρηματικά μοντέλα, καθιστώντας τις έτοιμες να προσαρμοστούν στην νέα οικονομία. Χρησιμοποιούν τις περιόδους ύφεσης για να κάνουν τις επιχειρήσεις τους, πιο δυνατές, περισσότερο ανταγωνιστικές και, στο τέλος, πιο πετυχημένες.

Στην Ελλάδα, υπάρχουν πολλοί που έχουν την φιλοδοξία να ξεκινήσουν τις δικές τους επιχειρήσεις, αλλά εξαιτίας της έλλειψης πίστης στον εαυτό τους και μιας βασικής καθοδήγησης, μόνο ένα πολύ μικρό ποσοστό εξ αυτών τα καταφέρνει.

Η ChiefAim ιδρύθηκε για να ασχοληθεί ακριβώς με αυτό το πρόβλημα, προσφέροντας αποτελεσματικές, χαμηλού κόστους και προσωποποιημένες λύσεις στους νέους επιχειρηματίες, που είναι τόσο σημαντικοί για την οικονομική μας ανάκαμψη. Αυτό θα επιτρέψει να εμφανιστεί μια νέα γενιά νεοσύστατων επιχειρήσεων.

Το να πιστέψουμε σε ένα όνειρο και να αγκαλιάσουμε τα ρίσκα του, θα μας βοηθήσει να επαναφέρουμε την κοινωνία και την χώρα μας .

Επίλογος

Κρίση αξιών

**«Οι καλοί άνθρωποι δεν χρειάζονται τους νόμους για να τους θυμίζουν ότι πρέπει να δρουν υπεύθυνα, ούτε και οι κακοί επειδή βρίσκουν πάντα ένα τρόπο για να τους παρακάμψουν»
(ΠΛΑΤΩΝΑΣ)**

Είναι άραγε η θεά Αθηνά ευχαριστημένη; Η πόλη της θεωρείται η πιο αρχαία πρωτεύουσα της Ευρώπης και κάποτε ήταν το κέντρο των τεχνών, της παιδείας και της φιλοσοφίας. Ένας τόπος με πρωτιές παιδείας όπου ο Πλάτωνας ίδρυσε την περίφημη Ακαδημία του και ο Αριστοτέλης το Λύκειό του. Υπήρξε η γενέτειρα της δημοκρατίας. Η μυθολογία αναφέρει ότι ζητήθηκε από τους κατοίκους να διαλέξουν τον προστάτη της πόλης τους: εκείνη ή τον Ποσειδώνα. Ο Ποσειδώνας πονηρά τους προσέφερε το άλογο, σύμβολο της δύναμης και της εξουσίας. Η Αθηνά τους πρόσφερε την ελιά, σύμβολο της ειρήνης και της ευημερίας. Απευθύνθηκε σε κάτι ανώτερο μέσα στην Ελληνική ψυχή. Αφυπνίστηκε η ανώτερη συνειδητότητα και γεννήθηκε η δημοκρατία, οι θεοί επέτρεψαν στους κοινούς θνητούς να επιλέξουν, παρόλο που μια πλειοψηφία των ανθρώπων, οι γυναίκες, οι σκλάβοι και οι μη - Αθηναίοι δεν είχαν αυτή την δυνατότητα. Ήταν όμως μια αρχή.

Η εξέλιξη της δημοκρατίας μέχρι την παρούσα χρονική στιγμή με έμφαση στην ισότητα, στα ανθρώπινα δικαιώματα, στην δικαιοσύνη, στην ελευθερία, και στην ακεραιότητα είναι αξιοσημείωτη. Ζούμε στην εποχή όπου καθημερινά δεχόμαστε και κυρίως από τα μέσα μαζικής επικοινωνίας, πολύ αρνητικά μηνύματα, όπως νέα βίας,

εγκληματικότητας, επιθετικότητας και πολλά άλλα θέματα .Ποια είναι τα μηνύματα που δεχόμαστε όλοι;

Ότι παντού ο κόσμος αντιμετωπίζει κρίση, η οποία εκδηλώνεται με πολλές και διαφορετικές μορφές .Έτσι σχεδόν όλοι μας αντιμετωπίζουμε προσωπικές εσωτερικές κρίσεις, εξ' αιτίας των οποίων νοιώθουμε θυμό, κούραση, άγχος, σύγχυση και άλλα. Αισθανόμαστε ότι οι πολιτικοί μας εκμεταλλεύτηκαν και με το πρόσχημα του σωτήρα μας αφαιμάξαν. Οι λέξεις που περιγράφουν την χώρα, δεν είναι πλέον «τάξη, ομορφιά, αλήθεια, αρμονία, δημιουργικότητα» αλλά οι λέξεις «οικονομικό πρόβλημα, αδυναμία πληρωμών, ανεξέλεγκτη χρεοκοπία».

Όμως, με λίγη διορατικότητα θα μπορούσε κάποιος να δει ότι το πρόβλημα τόσο στην Ελλάδα όσο και στις υπόλοιπες χώρες δεν είναι μόνο οικονομικό. Παγκόσμια, εθνικά και ιδιαίτερα, προσωπικά υπάρχει αδυναμία εφαρμογής των ανθρωπίνων αξιών στην πράξη. Υπάρχει κάποιος που δεν πιστεύει στη δικαιοσύνη, στο σεβασμό, στην ειρήνη, στην τάξη, στην ισότητα των δικαιωμάτων ;Πού είναι λοιπόν το πρόβλημα;

Υπάρχει μεγάλο χάσμα ανάμεσα στα πιστεύω και στην εφαρμογή τους δηλαδή αυτά που λέμε και αυτά που κάνουμε συχνά βρίσκονται σε δύο αντίθετα άκρα· θα έπρεπε να συμβαδίζουν, αλλά συχνά αυτό δεν ισχύει, επειδή στις σχέσεις κυριαρχεί πλέον η ιδιοτέλεια. Η έκρηξη της κρίσης χτύπησε τον πλανήτη επηρεάζοντας τους πάντες και τα πάντα με τον ένα ή άλλο τρόπο. Πώς μπορούμε να βάλουμε πάλι τα πράγματα στη θέση τους; Μπορούμε; Πρέπει; Βεβαίως και δεν μπορούμε να τα αφήσουμε όλα στη μοίρα τους, ούτε όμως χρειάζεται να πανικοβαλλόμαστε ή να καταφεύγουμε στη βία. Οι Έλληνες είχαν ορισμένους διορατικούς προγόνους. Ο Σωκράτης προκάλεσε το ιερό

κύρος του ιδεολογικού συστήματος των Αθηναίων. Αν και εξυμνήθηκε από μερικούς, οι πολλοί τον αποκήρυξαν. Η Αθηναϊκή Δικαιοσύνη τον καταδίκασε σε θάνατο. Πριν πεθάνει ο Σωκράτης είπε ότι «ένας βίος ανεξέταστος είναι βίος αβίωτος».

Οι αξίες και οι αρετές αναπτύσσονται όταν οι άνθρωποι εξετάζουν με ειλικρίνεια, τα κίνητρα και τον σκοπό τους: «Γιατί κάνουμε αυτά που κάνουμε;». Οι κυβερνήσεις συνεχίζουν να δημιουργούν τόσους πολλούς νόμους; Συνήθως για να αποτρέψουν την πλήρη κατάρρευση. Όμως, η μακροπρόθεσμη επίλυση δεν επιτυγχάνεται μέσα από τη νομοθέτηση 'γρήγορων λύσεων' που ως μόνο στόχο έχει το 'μπάλωμα' καταστάσεων.

Χρειάζεται βαθύτερη επίγνωση της πραγματικότητας, πέρα από φιλοδοξίες και το κυνήγι για θέση και εξουσία. Αυτό που χρειάζεται η εφαρμογή αρχών, όπως ο σεβασμός, η ελευθερία, η ισότητα, η αυτοεκτίμηση, η ανιδιοτελής προσφορά, ταπεινότητα και αυτοπεποίθηση. Κρίση υπάρχει γιατί πλέον οι αξίες απουσιάζουν και έτσι τα πράγματα δεν λειτουργούν.

Όμως αυτή είναι η πλέον κατάλληλη εποχή, γιατί μας δίνονται πολύ καλές ευκαιρίες. Η κρίση είναι η άλλη όψη της ευκαιρίας. Οι πραγματικές λύσεις βρίσκονται πέρα από τη θρησκεία, την πολιτική και τα οικονομικά· βρίσκονται στον εσωτερικό μας κόσμο και στη στάση του νου μας. Γνωρίζοντας τον εαυτό μας μπορούμε να τον κυβερνήσουμε, αλλιώς θα νιώθουμε το θύμα ενός μηχανοποιημένου συστήματος οργανισμών, που στερούνται αγάπης και ευσπλαχνίας και που συνεχώς επιδιώκουν την διόγκωσή τους. Χρειάζεται εσωτερική συνοχή και διαρκής αναζήτηση πνευματικής γνώσης.

Ο διάλογος, η συζήτηση, η ενθάρρυνση νέων προοπτικών, ο στοχασμός και η σιωπή αποτελούν μεθόδους εκπαιδευτικής διαδικασίας για την καλλιέργεια της ανθρωπιάς στα ανθρώπινα όντα και την κοινωνία.

Οι Αθηναίοι το έκαναν κάποτε αυτό· ίσως και να το κάνουμε πάλι ξανά. Σημάδι σοφίας είναι το να σκεφτεί κανείς πώς να φέρει γαλήνη και παρηγοριά στην κοινωνία. Καθώς οι απολιθωμένες καταστάσεις καταρρέουν απροειδοποίητα, βγαίνουν στο φως πολλές ευκαιρίες. Μπορούμε λοιπόν να χαρούμε κάθε στιγμή αυτής της ζωής, μέσα στην θετικότητα. Κάντε το αυτό και η καρδιά σας θα είναι πάντα ευτυχισμένη. Ας βρούμε την εσωτερική μας πυξίδα και έτσι τίποτα δεν θα μπορεί να μας κλονίσει.

Βιβλιογραφία

Ηλεκτρονικές Πηγές:

<http://users.hol.gr/~kokkonis/courses/interwar/depression.htm>

http://en.wikipedia.org/wiki/Main_Page

<http://www.google.gr>

<http://www.makthes.gr>

<http://news.ert.gr>

<http://www.avgi.gr>

<http://www.newsblog.gr>

<http://www.tanea.gr>

<http://www.citypress.gr>

<http://www.thermopilai.org>

- Balderston, Theodore, *The Origins and Course of the German Economic Crisis, November 1923 – May 1932*, Berlin 1993.
- Blaich, Fritz: "Der Schwarze Freitag, Inflation und Wirtschaftskrise" Reihe: Deutsche Geschichte der neuesten Zeit, dtv, München 1990. ISBN 3-423-04515-9
- Borchhardt, Knut: *Wachstum, Krisen, Handlungsspielräume der Wirtschaftspolitik*, Göttingen 1982.
- Born, Karl Erich: *Die deutsche Bankenkrise*, München 1967.

- Edward W. Bennett: *Germany and the Diplomacy of the Financial Crisis 1931*, Cambridge, Mass. 1932.
- Eichengreen, Barry: *Golden Fetters. The Gold Standard and the Great Depression 1919 – 1939*, New York 1992.
- Heyde, Philipp: *Das Ende der Reparationen. Deutschland, Frankreich und der Young-Plan*, Paderborn 1998.
- Holtfrerich, Carl-Ludwig: *Alternativen zu Brünnings Wirtschaftspolitik in der Weltwirtschaftskrise*, In: *Historische Zeitschrift* 235 (1982). S. 605-631.
- James, Harold: *Deutschland in der Weltwirtschaftskrise 1924 – 1936*, Stuttgart 1988.
- James, Harold: *Der Rückfall. Die neue Weltwirtschaftskrise*, München 2003.
- Kindleberger, Charles P.: *Die Weltwirtschaftskrise 1929 – 1939*, München 1973.
- Meister, Rainer: *Die große Depression: Zwangslagen und Handlungsspielräume der Wirtschafts- und Finanzpolitik in Deutschland 1929-1932*, Regensburg 1991. ISBN 3-924956-74-X
- Ritschl, Albrecht: "Deutschlands Krise und Konjunktur 1924 – 1934. Binnenkonjunktur, Auslandsverschuldung und Reparationsproblem zwischen Dawes-Plan und Transfersperre", *Jahrbuch für Wirtschaftsgeschichte: Beiheft*, Berlin 2002.
- Rothbard, Murray N.: *America's Great Depression*, Princeton 1963